

АСҚАР
ҚОСИМОВ

БИР КҮН
ҶАЙТАМАН

*Шеърлар,
Таржималар,
Драматик дoston*

Тошкент
Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва
санъат нашриёти
1987

83. 3 (2У)
Қ 61

Жамоатчилик асосида тўплаб
нашрга тайёрловчи Ботир Норбоев

К $\frac{4702570200-89}{М 352 (04)-87}$ 34-87

Бу воқеанинг бўлиб ўтганига кўп йил бўлди. Сўлим ёз кунларининг бири эди. Бир .гуруҳ ёш шоирлар билан фабрика ишчиларининг учрашуви бўлди. Шоирлар руҳланиб бирин-кетин шеърлар ўқишди. Шеър ўқиш навбати Асқар Қосимовга тегди. Ўз хаёллари билан парвосиз ўтирган шоир саҳнага чиқиши билан дарров руҳланиб, жўшқин илҳом билан шеър ўқий кетди.

Бу кеч қўшни чорбоққа
Келин тушди, ёр-ёр,
Иложим йўқ бормоққа
Кўникаман зор-зор.

Онам айтар:— Зерикмай,
Ўғлим, тўйга бор-бор!
Йўқ, бормайман, боришдан
Ор қиламан, ор-ор!

Шу тўйни деб қалбимда
Узилди бир тор-тор.
Энди панду насиҳат
Қилмас менга кор-кор.

Зал қийқириқлар билан тўлиб кетди. Ешлар Асқарни қўйиб юборишмади. Сўнг Асқар буюк рус

шоири Пушкиннинг «Гул» шеърини оташнафас ўзбек шоири Чўлпон таржимасида ўқиб берди. Шеър жуда гўзал, эҳтиросли эди. Бутун зал оёққа турди. Яна шеър талаб қилишди. Иложсиз қолганини сизди шеклли, шоир яна саҳнага чиқди.

Уйга Асқар билан бирга қайтдик. Биз йўл-йўлакай шеърят табиати, ижод сирлари хусусида фикрлашиб бордик, илҳом ҳақида, умуман, шеърят бобида унинг фикрларини сўрадим.

— Илҳом,— деган эди ўшанда Асқар,— шоирнинг жони-жаҳони. У ташриф буюрганда шоир лирик кайфиятда бўлса, гарчи боғда куз фасли ҳоким эса-да, баҳор нафасини туяди: гуллар қулф уради, тиниқ ҳовуздаги тилла балиқчалар сув ўсимликлари орасидан визиллаб ўтади; оққушлар кўкрак кериб, гўзаллик билан кўрк талашади. Агар шоирнинг кўнглида ҳажр алами бўлса, боғда баҳор ҳоким эса-да, гўё шафқатсиз куз хазонрезгилик қилаётгандай бўлади: сарғайган япроқлар умриши бой бергандек маҳзун термуладилар. Агар шоирда умумбашарий дардлар бўлса, у энг баланд юксакликдан жаҳон маънарасига назора қилиб туради-да, халқларни мислсиз зулмга йўлиқтирган бир ҳовуч капиталистларга офатангез тўфонлар ёғдиради.

Ҳақиқий шоир камолот аршида туриб, залолат фаршини кўриши, жамият қалбида қалқиб турган садога кўтаринки руҳ бериши лозим. Модомики, адиб ёки шоирни сўз устаси дейишар экан, қўлга қалам олишга киришган ҳаваскор ҳар бир сўзнинг маъносини тўла тушуниши, уни ўз ўрнида ишлата билиши даркор. Маълум бир муддао учун хизмат қилмайдиган сўз — бекорчи сўздир. Баъзан сатр сўнигида келадиган сўз қофия ҳурмати учун бўйнига арқон солиб келтирилади. Гоҳо шундай ҳол ҳам юз берадики, бир сўз бошқа сўзлар билан боғланмайди, муаллақ туриб қолади. Демокчиманки, қўлига қалам олмоқчи бўлган

ҳаваскор жаҳон адабиётини дурдона асарлари билан бойитган санъаткорлар олдида истиҳола қилиши, хўш, мен энди ким бўлиб адабиёт майдонида от сураман, деб ўзига савол бериши даркор. Агар у бу савол қаршида ожиз эмаслигини сезса, марҳамат, қўлига қалам олаверсин. Агар у ожизлигини сезса, Аҳмад Дониш айтганидек, «овози йўқ одам ашула айтмаслиги»ни эсда тутгани маъқул. Бироқ орзуга айб йўқ. Тўғри, уларнинг айримларида бирмунча иқтидор ҳам бор. Аммо бу иқтидор то адабиёт майдонига етиб келгунга қадар қилинадиган «шижоат»га айланиб қолмоқда.

Эсимда, бу ижодий суҳбатимиз ярим тунга қадар чўзилган эди. Кейин Асқар янги-янги шеърлар ёзди. Унинг «Фаввора», «Замин кўрки» деб номланган янги шеърини тўпламлари ўқувчилар қўлига бориб тегди. Қатор адабий-танқидий мақолалари, шингил ҳикоялари эълон қилинди. «Само сирлари» фантастик дoston-драмаси республика Маданият министрлиги уюштирган конкурсда маъқул топилиб, театр сахналарига тақдим қилинди.

Ҳамиша хаёлчан юрадиган бу йигит классик адабиётни, халқ оғзаки ижодини яхши билади. Уни гапга солмоқчи бўлсангиз, албатта Навоидан ёки «Алпомиш» дostonидан сўз очинг. Одатдаги саволингизга эринибгина «ҳа» ёки «йўқ» деб жавоб берувчи Асқар Алишер Навоини тилга олишингиз билан маънос кайфияти кўтарилиб, руҳан ўзгаради, сизга бир зумгина тикилиб қарайди ва ростдан ҳам самимий фикр юритаётганингизни сезиб, ғазал ўқий бошлайди. Сўнгра «Хамса» дostonларида қўлланилган ташбеҳлар, сўзлар, иборалар, образлар, Алпомишнинг Бойчиборни мишиб, душманларга ҳамла қилиши, Гўрўғлининг араб босқинчиларига қарши олиб борган матонатли кураши ҳақида жўшиб ҳикоя қила кетади.

Асқар Ұзининг биринчи шеъри «Ұхшатиб чизолмадим»ни бувисининг таъсирида ёзган.

Картон, бўёқлар олдим,
Тоққа яёв йўл солдим.
Олиб кўп таассурот,
Чиздим ранг-баранг сурат.

Кўкда қуёш пур сочар,
Шўх кийик сакраб қочар,
Ўтлар қўю қўзилар,
Тор сўқмоқлар чўзилар.

Тоғ бағрида кенг дара,
Учиб борар қарқара.
Чўққига чиқолмадим,
Ұхшатиб чизолмадим.

Асқар Қосимовнинг ижодий йўли билан яқиндан танишган ҳар бир одам унинг шеърларида халқ оғзаки ижоди, қаҳрамонлик достоплари, халқ қўшиқларининг ижобий таъсирини сезмаслиги мумкин эмас. Бу таъсир манамап деб ялтираб турмайди, унинг руҳи сатрлар замирида, сўз жилоларида намоён бўлади.

«Мен бўкалик шоир Чорп Бахшишикида тез-тез меҳмон бўлиб тураман,— деб ёзади Асқар Қосимов «Сўз қудрати» номли мақоласида.— У кишининг уйларига ким бормасин дўмбирани қўлига олиб бадиҳа-гўйлик қиладиган одатлари бор. Баъзан эса тангликлари тутиб қолади-да, «Хоҳлаган нарсангни кўрсат, тўхтатмасдан уч кеча-кундуз куйлаб бераман», деб қўядилар. Мен атрофга кўз югуртириб, қўққисдан, сандиқ ҳақида куйланг, дейман. Бахши сандиқ ҳақидаги достонини бошлайди, сандиқ қайси дарахтдан ишлангани борми, Одам Ато ва Момо Ҳаводан бошлаб

сандиқ не кўйларга тушгани борми, бари-барини айтади, қисқаси, воқеа ичига воқеа улаб бораверади.

— Бўлди, бўлди,— дейман бир неча муддат эшита туриб. Сизникига бир кунга келганман. Ҳали бошқа гапларим ҳам бор...

— Гапир-да, бўлмаса...

— Сиз одамларни гоҳ йиғлатиб, гоҳ кулдирар эмишсиз. Бунинг сири нимада?

— Одамига қарайман... Ҳар бир одамнинг андомига қараб гап топиб бераман. Биздан уч хонадон нарида Аҳмад қария туради — бечора тирноққа зор. Мен дўмбира чалиб айтаётганимда даврага келиб қўшилса, кўнгли дарддан арисин, деб бефарзандлик ҳақидаги дostonлардан нақл қиламан. Гўрўғли бефарзанд эмасми?

Қиз ўрнига пари қучган кунларим,
Сув ўрнига шарбат ичган кунларим,
Фарзанд сўра деса кечган кунларим,
У кунларни қайтиб берсанг не бўлғай?

— Мана бу бошқа гап,— дейман завқланиб.

Дарҳақиқат, кишиларда шодлик, хафалик, ҳузурланиш, нафратланиш каби туйғулар бор экан, бу туйғулар бадий асар қаҳрамонларига ҳам тўла-тўкис кўчиши керак. Шундагина у китобхонларга завқу шавқ бағишлайди. Шундагина вақт ўтган сари унинг қиммати орта боради.

Қадимий Шарқ табобатида асаб нуқталари деган ибора бор. Бунинг маъниси шуки, бемор кишининг асаб нуқталарига таъсир қилиб уни даволаш мумкин.

Инсонда шундай азалий туйғулар борки, улар ҳаммиша бадий асарда муаллиф томонидан имкони борича асаб нуқталарига таъсир ўтказиб китобхонга эстетик завқ бахш этиши лозим».

Асқар Қосимовнинг фикрларини шарҳлашнинг

ҳожати йўқ. Инсоннинг руҳидаги асаб нуқталари билан шеърнинг асаб нуқталари бир-бири билан пайвасталанади. Бу ўхшатиш бироз ноўрин бўлиб туюлса ҳам унинг замирида теран маъно бор.

Халқ қўшиқлари руҳида ёзилган шеърлар ўзининг равои оҳанги, сўз ўйинлари, ғавқулодда шакллари билангина эмас, аввало она ер ташвишлари, висол ва ҳижрон, гўзал табиат манзаралари чизилиши билан товланиб, нурланиб туради. «Оёғи қозиққа боғланган каби» кўкларга талпинучи ғаввора ҳар қанча гўзал бўлмасин, у шоир сатрларида («фақат сен кўккамас, шу ерга сиғин») ўзгача оҳанг, ўзгача жило, рамзий маъно ташийти.

Қаро булут билмас ҳануз қўним қайда,
Ёмғир ёғар эринмасдан майда-майда.
Қуёш чиқар, тракторни жадал қайда,
Ётма деҳқон бу орзули дунёда, ҳей!

Шоир гўзал меҳнат нашидасинигина куйламоқчи эмас. Унинг нияти ҳаётини контрастларни тасвирлаш. Бир ёнда гўзаллик, озод меҳнат, завқу сафо, бир ёнда нафс балосига гирифторм бўлган одамлар. «Нафси ёмон катта балиқ оғзини очиб, ютди кичик балиқларни дарёда, ҳей» дейилса ҳам ўқувчи бир зум зийрак тортиб қолади. Рамзийлик Асқар шеърларининг қон томирларига сингиб кетган. Лекин бу мавҳум, печак гуллари сингари ялтироқ рамзийлик эмас, ҳаётнинг тоза, жўш уриб, кўпириб турган нафаси билан йўрилган рамзийликдир. Мана, «кўкда бир қуш юрибди, пастда сайёд ов қилмоқни истайди». Шу тариқа классик шеърятда кенг тарқалган тазод усул қўлланиб, ҳаётнинг манфий ва мусбат қутбларига ишора қилинади.

Асқарнинг шеърларида «қуёш тотли хаёл суриб туради», «садафдек терилган юлдузлар ҳар ёнга ҳо-

вуч-ҳовуч пур узатади», «позанип қиздай хилват
гўшалар ўзига чорлайди», мажнунтоллар «ошиқлар-
нинг сўлим паноҳи»га айланади, баҳор келса, «оқ соқ
қоялар сочларини юла бошлайди». «Ёмғир» деган
шеърда:

Бирин-кетин томчилар
Синар гўё чил-чил,
Гоҳ сув бетин чимчилар,
Гоҳ товланад хил-хил,—
деса,
Қўним билмас қор ва ёмғир,
Гоҳ кўкдадир, гоҳ ердадир.
Учди руҳим, орзуларим,
Гавдам меним, оҳ, ердадир,—

дейди яна бир шеърда шоир. Бу сатрлар шунчаки,
ўйинқароқ болакайларни юпатиш учун айтилаётган
сўзларга асло ўхшамайди. Сув бетда типчгина қал-
қиб юрган япроқнинг дарахт шохидан айри яшаши,
тоза бўлсам деб ният қилган ўсимликнинг ботқоқлик-
ни истамаслиги шоир руҳини жунбушга келтиради.

Гоҳо Асқар шеърларини ўқиб ўтириб, кенг саҳ-
рода Ғиркўкни миниб, олис сафарга отланган Гўрўғ-
лини эслайман. Бу ўхшатиш бирмунча нотабийдир
балки, демоқчиманки, гоҳо Асқар ҳам ўзининг илҳом
тулпорига миниб олади-да, шеър тўқийди:

Серғалва шаҳарни тарк этиб,
Саҳролар оралаб бораман.
Олисда нимадир ярқ этиб,
Кетар-да,
Юз очар боғ, чаман..
Сароблар кўнглимни юпатмас.
Истагим — қудуқни учратиш.
Ҳозирча йўлимда хору хас,

Дуч келган жойимга урар ниш...
Бораман оғриққа дош бериб,
Қудуқ ҳам учрайди ниҳоят.
Бир нафас мижжамга ёш бериб
Сўйлайин дейман бир ҳикоят.

Ўз Ғиркўки билан йўлга чиққан шоир «Қиллари титраган сози»ни чалиб, Нодирабегим қошига бориб, армонини тинглайди. Форобий, Фурқатлар билан дардлашади. Фурқатнинг Муқимийга ёзган мактубини ўқийди. Анжела Дэвиснинг исёнкор руҳи, Чили ватанпарварлари ўз ҳақ-ҳуқуқи ва озодлиги йўлида олиб бораётган курашларини кўриб, ёрдам беришга шошилади. Ўз она юртида юз бераётган буюк ўзгаришлар шоирни қанчалик қувонтирса, ифвогарлар, порахўрлар, мансабпараст, халқдан ажраб қолган галварс одамлар унинг қалами тигига илинади. Шоир бошқалар умрини ўз умрига қиёс қилиб баҳолайди:

Хей, менинг умримдир чақмоқнинг умри,
Бир чақнаб маҳв бўлсам чекмагин пола.

Асқарнинг «Дарё билан суҳбат» шеърисида шоир туғёнлари билан дарё туғёни бир-бирига қиёс қилиб, ижодкорнинг гражданлик бурчи тилга олинади.

- Нега туғён урасан, дарё?
 - Салтанатим — қўшиқсиз бекор.
 - Емирасан қирғоқни нега?
 - Менга, ахир, ушбу олам тор!
 - Нега мунча ғувиллар шамол?
 - Мен у билан бир тану бир жон.
- Қўшиғини шундай куйларки,
Юрагимга солар ҳаяжон.
— Ўзинг қандай куйлай оласан?
Эрка доир, кенгликка доир...

— Куйчи бўлиш ғоятда қийин,
Мен-ку фақат дарёман, шоир.

Шоир шеърлари, ҳикоялари, дostonлари ва тар-жималарида куйчи бўлиш қийинлигини тез-тез тилга олиб туради. «Сўз энг қудратли восита, унинг маънисини билиб-билмай қўллаш узукнинг кўзига гайкачи ўрнатиш билан баравардир,— деб ёзади «Сўз қудрати» номли мақоласида у.— Сўз усталари ҳар сўзни аввал хаёл осмонида камалакдай товлантириб, сўнгра асарларида тадбиқ этганлар. Шунинг учун ҳам халқимиз: «Аввал ўйла, кейин сўйла», дейди. Носир ёки шоир сўзни ўз ўрнида ишлата билган тақдирдагина давр билан ёнма-ён борадиган, балки ундан ҳам илгарилаб борадиган пепқадам асарлар яратади».

Ҳар бир сўзни «хаёл осмонида камалакдай товлантириб», ўз ўрнига қўйиш осон эканми? Буюк Алишер Навоий айтадики, «Одамлар ҳар парсанинг сувратига ва устки кўринишига қараб хулоса чиқарадилар. Лекин маъни аҳли эса, ички, ҳақиқий маъносига аҳамият берадилар. Маънидан баҳра оладилар». Демокриманки, инсон тафаккурининг мангу дурдонаси, қадимий юнон ғожианависи Эсхилнинг «Запжирбанд Прометей» дostonининг ўзбек тилига ўгирилишида ҳам ана шу ғазилат билиниб туради. Зеро, таниқли адиб Асқад Мухтор ҳам қониқиш билан: «Ёш шоир Асқар Қосимов асарнинг ғалсафий ҳамда инсоний моҳиятини ўзбек китобхонига тўла етказиб беришга интилган. Бу асарнинг ўзбекчага таржима қилиниши адабий-маданый ҳаётимизда муҳим воқеа бўлиши шак-шубҳасиздир», деган эди.

* * *

Бу мақолани Асқар Қосимов ижодининг навбаҳор палласида ёзган эдим. Ундан кейин шоирнинг қатор

шеърий тўпламлари эълон қилинди, жаҳон адабиёти-нинг дурдона асарларидан «Медея»ни ўзбекчага тар-жима қилди, ўзи ҳам «Само сирлари», «Обида», «Сир-лар» каби драматик дostonлар яратди. Бу асарлар қай мавзуда бўлмасин, қайси замондан ҳикоя қил-масин, бир мақсадни — эзгулик учун курашни инки-шоф қилади.

Зеро, Асқар Қосимов ижодининг бош меҳвари ҳам — Эзгулик эди!

Шоир айни кучга тўлган, ижодий камолот сари интилаётган бир паллада орамиздан кетди. Унинг талай ижодий режалари, ўйлари амалга ошмай қолди.

Бироқ таскин шуки, унинг асарлари ҳамон сафда, эл хизматида, улар тимсолида шоирнинг ўзи ҳам қа-торимизда камарбаста турибди.

*Пирмат Шермухамедов,
филология фанлари доктори*

Шеърлар

«ФАВВОРА» китобидан (1974)

* * *

Ел эсади, ҳаво ҳам муздай,
Қош қорайиб, оқшом тўшалар.
Мени имлар нозанин қиздай
Соя-салқин, хилват гўшалар,
Ел эсади, ҳаво ҳам муздай.

Бутун олам суюкли эрур,
Ҳар нимаки дилга ёқади.
Ана, ҳатто фаввора қурғур,
Оққуш янглиғ қанот қоқади,
Бутун олам суюкли эрур.

Шодлигимга сигмас бу чаман,
Кўзим қучар бари-барини.
Кўксим осмон, ерни севаман,
Маскан этмам ундан нарини,
Шодлигимга сигмас бу чаман.

ҚИШ

Тўнган анҳор, ҳовуз, кўл,
Яхмалак қалин.
Совуқ кўклам-қуёшга
Бермаган галин...

Тоғлар яланг бошига
Салла ўраминш.
Наққош янглиғ борлиққа
Жило берар қиш.

Бор табиат зиёлар
Рақсига гирён.
Яшил либос кийган қир
Яланғоч — урён.

Изгирийн ҳам авжида,
Урилар бетга.
Йўлга чиққан йўловчи
Қайтар, дер кетга.

* * *

Ул қанотсиз, нетонг, ерда турибди,
Кўкда эса бир қуш учиб юрибди.
Унинг номи қарқара.
Кўкдаги қуш пастдан луқма излайди,
Пастда сайёд ов қилмоқни истайди,
Ғалати бу манзара.
Самодаги тузоқ нима билмагай,
У ҳеч кимга итоат ҳам қилмагай,
Бир қара-я, бир қара.
Монанди қуш шоир руҳи озоддир,
Шеърда унинг қўллагани тазоддир.
Шоир бўлдинг Асқар-а?

ФАВВОРА

Оёғи қозикқа
Боғланган каби,
Нигоҳи ўлимга
Чоғланган каби,

Болу пар силкитиб
Чарх урар оққуш,
Кўкларга талпиниб
Оҳ урар оққуш,
Бир нима топгандай
Шавкату шондан!..
Майли, ҳей, ўйноқла,
Талпин, эй, фонтан!
Завқ ила қарасни
Сенга бор йигин.
Фақат сен кўккамас,
Шу ерга сизгин!

КЕЛАДИ...

Дилбарга мадҳия жуда ҳам ёқаркан,
Пайқадим, гайрига яширин боқаркан.
Билмайин сув ичдим, огоҳ бўл, жигарим:
Баъзан, сув илони пайт пойлаб чақаркан!
Кўнгил гам кунларин кечирган заҳоти,
Баданни қиздириб ҳажрида ёқаркан.
Ушанда жўралар айтишди:— Гам ема,
Бир оққан шалола ду бора оқаркан!
Биламан, вафосиз оҳ уриб, бир куни
Келади — сочлари парипон, оқарган!..

ПУШКИН БОҒИ

Пушкин боғи масъуд сайилгоҳ,
Бунда масрур кезаман доим.
Шабадаси туриб баногоҳ
Кўнглимни эркалар мулойим.
Роҳатижон анҳор бўйида
Силкинади мажнунтол гоҳи.

Новдалари қалин, қуйида
Ошиқларнинг сўлим паноҳи!
Табиати, зангор ҳавоси
Жозибадор фусунга молик
Ва қурмагур қушлар навоси,
Қаранг, дилга қандай шифолик!
Ёш-яланглар Чорсу томондан
Ошиқади Пушкин боғига.
Шоирона ёш тўкар фонтан,
Камалак ҳам сув қучоғида...
Дов-дарахтлар ташлайди кўлка,
Гулзорлари нақадар сўлим!
Қирмизи қум сепилган йўлка
Пушкин томон бошлайди йўлим.

КЎКЛАМ МАНЗАРАСИ

Баҳор чоғи тагин кўнгил майли билан,
Тан яйради тоза лола сайли билан.
Қолди армон жопона юрт Лайли билан,
Кезди давр Мажнунни бир саҳрода, ҳей!

Қора булут билмас ҳануз, қўним қайда,
Ёмғир ёғар эринмасдан майда-майда.
Қуёш чиқар, тракторни жадал ҳайда,
Ётма деҳқон бу орзули дунёда, ҳей!

Ана, оқди ўйноқи сув зарра сочиб,
Қўй-қўзилар паноҳ топди селдан қочиб...
Нафси ёмон катта балиқ оғзин очиб,
Ютди кичик балиқларни дарёда, ҳей!

Наврўз кунни гоҳи иссиқ, гоҳи салқин,
Севишганлар сўзломмай хит — юрак талқин.
Шоир доим шарафлайди буюк халқин,
Гул фиरोқи ул булбулигўёда, ҳей!

ШУМИ, ДИЛБАР...

Билишимча қизлар ичра сен — маъсум,
Гул шайдодир қилсанг агар табассум.
Кўнгил учун йўқламайсан, юлдузим,
Шуми, дилбар, муҳаббатим эвази?

Кел деганда, шамол каби қочдинг сен,
Қаҳр айлаб шарорингни сочдинг сен.
Дилда янги яраларим очдинг сен,
Шуми, дилбар, муҳаббатим эвази?

Сени бағрим, севар ёрим деб эдим,
Мунисим ҳам гамгузорим деб эдим...
Суюклигим, ҳарна борим деб эдим,
Шуми, дилбар, муҳаббатим эвази?

Илинжим кўп, қалам қошим, бағрингда,
Ором олин, гариб бошим бағрингда.
Маржон бўлди қатра ёшим бағрингда,
Шуми, дилбар, муҳаббатим эвази?

Шод бўлгин деб олиб юрдим кафтимда,
Тўнгиб қолсанг авайладим тафтимда...
Меҳрисизлик холисона айт, кимда?
Шуми, дилбар, муҳаббатим эвази?

ЭҲ, ЙУҚ ЭКАН ҚАЙҒУСИ

Қор остида қолди боғлар,
Қолди боғлар десам-да,
Ер бетига қўнди зоғлар,
Қўнди зоғлар десам-да,
Ёр ўрнидан турмади,
Кўзни очиб кўрмади,
Қаттиқ экан уйқуси!

Юрагимга тушди доғлар,
Тушди доғлар десам-да,
Қайда қолди сўлим чоғлар,
Сўлим чоғлар десам-да,
Қора кўзлар ҳурмати,
Менга юзин бурмади,
Чўчиди тоғ оҳуси!

Иўлни тўсди баланд тоғлар,
Баланд тоғлар десам-да,
Унқир-чўнқир, сўлу соғлар
Сўлу соғлар десам-да,
Оҳу воҳлар урмади,
Шарҳи ҳолим сўрмади,
Эҳ, йўқ экан қайгуси!

ИККИ ХИЛ КАЙФИЯТ

— Бобожоним, айтинг-чи, менга,
Қишда бунча безалмиш олам?
— Бир қиз ёқиб қолибди сенга
Сен ошиқи шайдосан, болам!

— Бобожоним, айтинг-чи, нега
Баҳорда йўқ нашида, сафо?
— Ҳар бир қайгу сабабга эга,
Сени ташлаб кетмиш бевафо!

* * *

Бирор кимса ҳолим сўрмаса,
Ғамлар ичра қолсам яғона.
Ёр ишқимда ёниб турмаса,
Кулгиларга ўргатган она —
Шу кун менга йиғлашни ўргат!

Жўра бўлсам бевафоларга,
Юртга хизмат қилмасам, яна
Ухшаб қолсам бедаволарга,
Кулгиларга ўргатган она —
Шу кун менга йинглашни ўргат!

ЕР-ЕР

Бу кеч қўшни чорбоққа
Келин тушди ёр-ёр.
Иложим йўқ бормоққа,
Кўникаман зор-зор.
Онам айтар:— Зерикмай,
Ўғлим, тўйга бор-бор!
— Йўқ, бормайман, боришдан
Ор қиламан, ор-ор!
Шу тўйни деб қалбимда
Узилди бир тор-тор.
Энди панду насихат
Қилмас менга кор-кор!

УТИНЧ

Сени таъриф этайин,
Гапга қулоқ сол-сол.
Қаро зулфинг дилбарим,
Эшилибди тол-тол.
Ҳар бир тола сочингга
Етмас дунё мол-мол.
Ой юзингни бир кўрай,
Гажагингни ол-ол!
Қора туним эслатди
Чаккангдаги хол-хол.
Сўз ўрнига лабингдан

Томмоқдами бол-бол?
Ошигингдан бир йўла
Сўра шарҳи ҳол-ҳол.
Вафодор бўл, юр бирга,
Дема, яхши қол-қол.

КЕТМА, СЕВГИЛИМ

Тагофил айлама бу оқшом, эркам,
Фаҳм эт, дилиннга боғланди дилим.
Осмон ҳам чиройли, замин ҳам кўркам,
Кетма, севгилим!

Ҳали баҳс қилмадик икковлон боғда,
Ҳали дил сўзларин айтмади тилим...
Энди ишқ қўшиғи куйланган чоғда,
Кетма, севгилим!

Муҳаббат китоби дунёдай эски,
Ажиб бир тилсимот, ажиб бир билим...
Тасвири кўп мушкул, ноёб бир сезги,
Кетма, севгилим!

Сендан ҳар «иккала» дунё ўргулсин,
Сен борки, нурафшон диёрим, элим...
Вафоли ёримсан — билмаган билсин,
Кетма, севгилим!

Узукка кўз солган каби монандмиз,
Сен билан ёруғдир ҳаётим, йўлим.
Биримиз шакармиз, биримиз қандмиз,
Кетма, севгилим!

УЗИЛГАН ЧЕЧАКЛАР

Сувдаги гулларми ёки тўп сулув,
Майлини оқимга топширган?
Чинданам дарёми, чинданам бу сув,
Бир даста чечакни шоввада шопирган?
Соҳилда бақрайиб турган, эй майсалар!
Гапиринг,
Тилингиз бор бўлса!
Чечаклар қиргоққа чиқолмай чайқалар...
Наҳот гул шунчалар хор бўлса.
Сув ичра қалқиниш жонга озордир,
Халос эт гулларни, эй шамол!
Ахир гул кўрк эрур гарчи ҳазордир,
Бирин нест бўлса, йўқ юз жамол...
Сувдаги гулларми ёки тўп сулув?
Майлини оқимга топширган.
Чинданам дарёми, чинданам бу сув,
Бир даста чечакни шоввада шопирган...

ЕМФИР

(манзара)

Бугун ҳаво бошқача
Чунон оғир, зил-зил.
Эртадан то кечгача
Ер узра сув мил-мил.
Бирин-кетин томчилар
Синар гўё чил-чил...
Гоҳ сув бетин чимчилар,
Гоҳ товланар хил-хил.

УҚТИРИШ

Тентак март шамоли — кўклам элчиси,
Мусаффо ҳавода бир қуюн яса!
Анвойи чечаклар, ёвшанлар иси
Қалбимни қитиқлаб, қувнатсин роса.

Телба март шамоли, сени англабоқ,
Беармон ёшлигим тушди ёдимга.
Хотирлаб, ундан-да олдим зўр сабоқ,
Эй, шамол!
Уни мен бермам ҳар кимга.

ТУН МАНЗАРАСИ

*Қор тушди, қайрилди бодом
Ойбек*

Осмонда ёп-ёруғ ҳилол — бахтиёр,
У асло ўхшамас қора қошимга,
Узун қиш кечаси турибман бедор,
Юлдузлар тош бўлиб ёгмас бошимга.

Эй, фақат эгилган дарахтлар шохи,
Эй, фақат қийиндир бир сўз демагим.
Эй, фақат ўртаниб қуяди гоҳи
Тор қафас ичида қолган юрагим.

Бу об-ҳаво ҳам барқарормас ҳеч.
Кампиршо булутлар яна сут соғар...
Қоронғи дилларни ёритиб бу кеч
Ки, ёмғир аралаш ошпоқ қор ёғар.

ЧАШМА ВА ТОШ

Қир бағридап биқиллаб
Оқар шўх чашма.
Ундан ичар мприқиб
Ким бўлса ташна.

Дов-дарахтлар гуркирар
Майса — ўт, чаман.
Қўй-қўзимни ёки қун
Ундан баҳрамапд.

Енида бир катта тош
Гердайиб ётар.
Аmmo нураб кундан-кун
Қуёши ботар...

Ҳаётбахш у чашмадек
Яшнат қир, ўтлоқ,
Бўлма нафсиз тош каби
Эй, азиз ўртоқ!

ОНАМГА

Юлдузли осмонни кўрпача мисол
Бир кунни пойнингга ташласам, дердим.
Қанчалпк олиеда бўлмасин ҳилол,
Бошингга бир болиш айласам дердим.

О, фақат, онажон, нурсиз кўзингга
Юлдузлар нурини қандай бахш этай?
Йиллар букиб қўйган ҳилол қаддингни
Ростлаш мушкул экан, онажон, нетай!

«ЎТМИШДАН ЭРТАКЛАР»НИ ҲҚИБ...

А. Ҳафҳорга

Ҳовлимиз бағридан оқади анҳор,
Аксиди парпирар юлдузлар чунон.
Фақат мен уйғоқман ёнингда танҳо;
Сеҳрли эртагинг сўйла, буважон.

Айвонда ётибман уйқу келмасди,
Қорайиб борарди ҳар бир дақиқа.
Бу галги сўйлашинг эртақ эмасди,
Бу галги сўйлашинг айни ҳақиқат:

«Юзини бизлардан бурганда толе
Тановул қилардик могорлаган пон.
Отамни қақшатса, ер юткур солиқ,
Дарбадар кезамиз жўжавурдай жон».

Осуда тинглайман қулоқларим — динг,
Вужудим ёнмоқда мисли аланга.
Эзгу ҳисларимни ларзага солдинг,
Қон қусган ўтмишини кўрсатиб манга...

ФУРҚАТ

Ким бўлмасин эзилди кўнгли,
Ким бўлмасин кимнидир койир.
Ўз-ўзимга айтаман мунгли,
Наҳот шунча хўрланди шоир?

Атрофимга қарайман ёниб,
Хотиралар майда ва майда...

Гул, фонтанга боқай қувониб,
Эсдан чиқсин дейману, қайда?

Фонтан гирди тиниқ мәрмар тош,
Қора сочим оқармабди, ҳай.
Кипригимда аччиқ-аччиқ ёш,
Қайлардадир нола қилар най.

Кўз ўнгимда... Фурқат... сувсиз чўл,
Бўй кўрсатур сарвиқад Раъно,
Икковини ҳасрати ҳам мўл,
Сўзларидан англайман маъно:

— Фурқат ака! Нега ҳаво дим?
Жабрдийда бу зулмдан дод!
Ким тинглайди сассиз фарёдим?
Тингласа ҳам пажот йўқ, ҳайҳот!

— Раъномисан ёинки рўё?
Ортда қолиб кетди Ватаним.
Шундай экан бу телба дунё,
Ўз юртимга сигмади танзим.

Мен тушимда бахту иқболни
Машрабнамо кўрганлигим рост.
Ўнгимда-чи, забуний ҳолни
Сезганим рост шоирларга хос...

Ким бўлмасин эзилди кўнгли,
Ким бўлмасин кимнидир койир.
Ўз-ўзимга айтаман мунгли,
Наҳот шунча хўрланди шоир?

Ажаб дейман ёқамни тутиб,
Огир эди шоир қисмати.
Мана энди!.. Замонлар ўтиб,
Тақдирланди унинг хизмати.

БИЛМАМ

Билмам, қачон қап-катта Ер,
Тушмиш Қуёш савдосига!
Чарх уради...
Бош айлангай
Қараб унинг ҳавосига.

Кўндан менга кулиб боқар
Осмон тўла митти юлдуз.
Макон ичра алмашади
Бирин-кетин кеча-кундуз.

Қўним билмас қор ва ёмғир
Гоҳ кўкдадир, гоҳ ердадир!
Учди руҳим, орзуларим
Гавдам менинг, оҳ, ердадир!

Йил кетидан йил келмаса,
Улгаймасди ёшим менинг,
Агарда Ер айланмаса,
Айланмасди бошим менинг.

ЖАҲОН ҚИЗИ

*Турмаларнинг девори,
Урмалайди чумоли...
Чумолича йўқмиди
Бегуноҳлар уволи!
Халқ қўшиғи*

Занжи қизи — Анжела
Ҳануз жафо чекадир.
Судья эса шошилмас
Суд қилишга негадир.

**Занжи қизин «Бўшат!» деб,
Эллар тугён қилади.**

**Нидолари тиг бўлиб,
Зулматларни тилади.
Эллар — бўрон,
Эллар — сел,**

**Йиқар
Зулм тахтини.
Мурод этса олажак
Қўлдан кетган бахтини.**

**Ҳануз эллар уни деб
Тинмай намоёнш этар.
Зиндон ичра Анжела,
Ҳануз, ҳануз қон ютар.**

К а м е р а д а

**Эшик очди жаҳл ила
Анжеланинг синглиси.
Камерада соғми деб
Жаҳон қизи, эл қизи.**

**Опасини кўрибоқ
Фанин очди қучогин,
Юзига у юз қўйди,
Ёноғига ёноғин:**

**— Бардаммисан, опажон?
— Камерада ҳар қалай...
— Ҳа, айтганча, сени деб
Қамалганлар бир талай.**

— Ҳа, бандилик...
— Вой, уйнинг
Куйгурларни қара-я.

Зўрга кирдим...

— Уларнинг
Ҳаммаси ўч порага!
Пул — мўл берсанг қўлига,
Очар қамоқ эпингин...

— Не ҳам дердик уларнинг
Пишт, деб бўлмас мушугин!
— Уларни қўй, даф бўлсин!
Айт, нима гап дунёда?

.

— ...Сенинг дардинг онамин
Ўртар ҳаддан зиёда,
Томогидан сув ўтмас
Уйқуда йўқ ҳаловат.

Қайтар, дея қизимни
Қилар ҳаққа тиловат.
— Бу бекорчи машгулот,
Коммунистнинг онаси —

У, яхшимас... Фанни, айт,
Келганда гап хонаси.
— Айтаман, хўп. Камеранг
Ғалати-я...
Туйнуксиз...

— Эҳ, бундаги қийноқлар
Маданийдир, нодон қиз!
Балки, билсанг, дод солиб,

Титратардинг оламни!
Бунда ҳеч ким эшитмас
Ҳасратимни, ноламни!
Бунда ҳар кун деворга
Манзаралар чизилар,
Гоҳ аллаким пиграйди,
Гоҳ аллаким эзилар.
Гоҳ аллаким, дод, дея,
Мендан паноҳ истайди.
Гоҳ аллаким кўз қисиб,
Ҳузурига қистайди.
Гоҳ аллаким телбадек
Неларнидир пичирлар.
Гоҳ қўрқинчли равишда
Дарвозалар гичирлар...
— Девордаги манзара
Нима экан билдингми?
— Уми? Кино лептаси
Унга бир тикилдингми —
Бўлди, бошинг айланиб,
Асабларинг қақшайди.
Гўё эслик одам ҳам,
Эси йўққа ўхшайди!
Шундай...
Қадам товуши!
Фанни, тингла, қулоқ сол...
У — камера маъмури,
Тугади вақт...
— Яхши қол!

Х а л қ и ч и д а

Турма бўсағасида
Ҳайқирар халқ газабнок.
Кўча-кўйда юрганнинг —

Юзи ғамгин, кўкси чок.
Ваъзхонлик эртадан
Кечга қадар тинмайди.
Кўнглидаги орзулар
Кўк тоқида барқ урар...
Қўрқа-писа аллаким
Шеригига уқтирар:
— Олимамиз Анжела
Индамаса нимаиди?!
— Билмайсанми, шунн ҳам
Камол топ-ей, хомкалла!
— Эрк қўшигинн унчалик
Куйлайди ким баралла!
— Ҳолимизга маймунлар
Йигларди-ку, эрта-кеч!
— Бизни одам ўрнида
Бу ирқчилар кўрмас ҳеч.
— Қулогимиз кўниккан
Ҳақоратга, зиллатга!
— Бизни тарқоқ тутиншар.
Эгамасмиз миллатга!
— Қора ишда барчамиз,
Кун кўрамиз ҳуқуқсиз!
Буюришмас улар иш
Пўписасиз ва дўқсиз!
— Иўл бер, пўшт-пўшт,
халойиқ!
Анжеланинг онаси!
— Шўрлик,
Позик олмаки,
Кўринар нақ донаси!
— Эй, халойиқ!
Онанинг
Ўқинг ҳасрат дафтарин!
Ногоҳ сайёд домига
Туширмиш у каптарин!

Она чиқиб минбарга
Халойиққа борини
Тўкиб солди.
Эшитди
Жаҳон унинг зорини:
— Болаларим! Қамоққа
Олинган қиз — Анжела,
Биласизки, ўртанар
Кеча-кундуз ғам ила...

У сизни деб кўксини
Қалқон қилди ғамларга.
У ўт берди Ердаги
Ўчиб қолган шамларга!
Мана шундай қудратга
Наҳот, раво чор девор?
Нега кўриб бу ҳолни,
Лом-мим демас Биру бор?
Бир йилдирки, қамоқда
Ранг-рўйи заъфарон.
Бир йилдирки кимсасиз
Камерада ютар қон.
Бир йилдирки, англадим
Талашгани эрк экан...
Эрк деганга муддао
Эшиклари берк экан!
Мана, қизим турмада
Сўққа бошу кўзи кўр.
Солди уни шу кўйга
Золимона

зару

зўр!

Дафъатан, бу ҳодиса
Бермасайди агар рўй
Элу юртга каттакон
Берар эдим мен ҳам тўй...

Балки... Ҳозир

Ким билсин —

Мен невара кўрардим!
Севинчимдан, эҳтимол,
Тарс ёрилиб кетардим...
Она ростлаб қаддини,
Тугатганда сўзларин,
Халқ хўрсиниш, ғам ила
Ерга тикди кўзларин.

У м и д у ч қ у н л а р и

Қамоқ ичра Анжела
Нари-бери юради.
Муштдеккина юраги
Тинмай дук-дук уради.
Қамоқхона маъмури
Унга ўқиб берар хат...
Ҳатто олис юртлардан
Салом-алик беадад.
Мана, бири Валядан —
Терешкова йўллабди.
Анжелани хатда у
Қуватлабди, қўллабди,
Қандай шараф, қандай соз,
Бу хат Солли қизига!..
Терешкова сатрини
Суртади у кўзига...
Қалбининг энг тубида
Сақлар дури ниҳонни.
Валя дебди: «Биргамиз;
Қамаб бўлмас жаҳонни!»
Анжела, ҳеч ўксима,
Ташвиш тортма, ғам ема,
Елгизмассан турмада,
Дўстларингни кам дема!

Сени қилар ҳимоя
Оқ танли ҳам, қора ҳам,
Сени қилур ҳимоя
Бағри бутун, пора ҳам...
Анжела, ҳеч ўксинма,
Жаҳон эли сени дер.
Ана, сени қўллаган
Овозларга қулоқ бер:
— Тезроқ қайтсин, ёронлар,
Орамизга Анжела!
Малҳам бўлсин тирналган
Ярамизга Анжела!
Данко янглиғ бошласин
Ботқоқликдан чаманга!
Биз ҳам эга бўлайлик
Яшнаган ҳур Ватанга!
Қачонгача беватан,
Хонумонсиз, уй-жойсиз,
Кун кўрамиз гурбатда
Ризқу рўзсиз, чиройсиз?
Борми бир чек?!
— Анжела!
Дейди,— бу кун дўсту ёр,
Эзгу ният йўлида
Қаранг, қанча дўстлар бор!

* * *

Қараб турсам азим дарё
Оқар гуррос шовқин билан,
Кокил-кокил эрур мавжи
Ой ташлаган ёлқин билан.
Қўзгат довул, эй табиат,
Бир беллашай тўлқин билан,
Қимматбаҳо умримни, бас,
Ўтказайин халқим билан!

УМИДЛИ ДУНЕ

Ихлос қўйдим назмга
Ҳам севиб қолдим.
Навойдан, Пушкиндан
Мен илҳом олдим.

Кейин эса ўзимча
Тўқидим қўшиқ.
Хўб тобладим шеъримни
Болга талх қўшиб!

Атиргуллар ўз мушкин
Сочар шеъримга.
Қучогини мангулик
Очар шеъримга.

Ҳозирданоқ сафларда
Басту бўйим бор.
Жаранглаган тор каби
Соҳир куйим бор.

Ҳеч вақт унга деворлар
Тўсиқ бўлолмас!
Етиб боргай қалбларга,
Қоғозда қолмас...

ДУСТЛИК ҲАҚИДА

Гоятда қаттиққўл дўстлик талаби,
Камдан-кам одамлар унга берар дош.
Дарёдан айрилган балиқлар каби
Мушкулдир соҳилда айламак маош.
Дўстлик, бу — қуёшда қулф урган кўклам,
Дўстлик, бу — алоқа, анжуман гули.
У билан одамзод қувноқ ва бардам,
У билан чарогон истиқбол йўли.

УЙҒОНИШ

Бўлсам ҳам у чоғ ҳали расида,
Баҳор-ла келдим мисли қалдирғоч.
Узала тушган Ерга кўз солиб

Борлиқдан гўзал нашъалар олиб,
Шеърят олди — бўсағасида
Дедим мен, сим-сим, эшигингни оч!

У не кошона, у не саройки,
Зимни яралмиш шоир қонидан,
Гишти қайғудан, рангин ҳислардан...

Боболар солиб кетган излардан
Кўрдим гумбазда бир ажиб ойки,
Сочма юлдузлар жилмас ёнидан!

Паға булутлар монанди оққуш
Қаср устидан учиб ўтганда,
Анҳор бўйидан ялпиз бўйлари

Эсиб турарди... Тўп-тўп болари
Нафис гуллардан истабон оғуни
У ҳам янашни этмасди қанда.

Тип-тиниқ эди ўша кез само,
Ям-яшил эди ўша кез япроқ.
Кундай ёйилиб борлиққа ишқим,

Нечундир унга келди қотишгим!
Ўша онданоқ худди Қайсиамо
Севдим сени мен, эй она туироқ!

«ЎТГАН КУНЛАР»НИ ВАРАҚЛАГАНДА

Бир ўқиб пайқадим китобнинг сеҳрин,
Энди ишқ сирлари қаршимда аён.
Кумушга жўш урган Отабек меҳрин
Муҳтарам Жулқунбой айлабди баён.
Иккала шайдо ҳам романда зебо,
Сирлашса ям-яшил чаманда зебо.
Услуби ажойиб, забони майини,
Ўқисам диққатин тортиб боради.
Ўтган у кунларини ўйлаган сайин
Замонга ҳавасим ортиб боради...
Иштиёқ офтоби туманда зебо,
Гўзаллик наргис ё суманда зебо!

Отаю онанинг орзуси улкан,
Отабек кўнглини абгор этгуси.
Ҳозирча Зайнабнинг иқболи кулган,
Эртага кўзини ёшлаб кетгуси!
Тенгини топса ул, ўшанда зебо,
Сайроқи булбул ҳам гулшанда зебо!

Энг сўнги саҳфада гам устига гам,
Кундошлик стар ўз ниҳоясига.
Роман ҳам бўлурму шу қадар ихчам,
Ҳар бир шахе ўзининг зимнига эга.
Латофат кўкдамас, биз ёнда зебо,—
Элпарвар инсонда, инсонда зебо!

СЕН КИМСАН?

*Чет эл радиостанцияларидаги
мухолифларга савол*

Меросхўрлик қилмоқдасан йироқдан,
Гоҳ дағдага қиласану гоҳ жимсаъ.
Кўнглинг озор топиб шу чоқ фироқдан,
Радиодан юрт йўқлайсан, сен кимсан?!

Хўп, танитай сенга дарҳол ўзимни,
Мен — Асқарман, инқилобий ўзбекман.
Ҳа, бу менман — йўқотмадим сўзимни,
Ўз юртимга ўзим қошу кўздекман.

Ҳа, бу менман, ҳар соатда ҳар онда
Инсонларга ризқ-насиба улашган.
Ҳа, бу менман, мафкуравий майдонда
Ўз халқим, деб, ўз юртим, деб курашган.

Ҳа, бу менман, сўздан оппоқ бўз тўқиб,
Кечаларга либос қилиб кийдирган!
Ҳа, бу менман, минбарларда шеър ўқиб,
Тошдан қаттиқ юракларни ийдирган!

Ҳа, бу менман, уфурсин, деб гул иси
Тупрогимга гул-қўчатлар ўтказган!
Ҳа, бу менман, менки, иқбол жарчиси,
Бахт барини авлодларга тутқазган!..

Ҳа, бу менман. Ер кифтига тўн ташлаб,
Белларига шойи қийиқ боғлаган!
Ҳа, бу менман, қўриқларни тарашлаб
Эл кунига яраш учун чоғлаган...

Меросхўрлик қилмоқдасан йироқдан,
Гоҳ дағдаға қиласану гоҳ жимсан.
Кўнглинг озор топиб шу чоқ фироқдан,
Радиодан юрт йўқлайсан, сен кимсан?!

ЧАҚИРИҚ

Шоир, кўкка боқма!
Ер мавзуси, билсанг агар, энг яхши мавзу.
Майли, кичрик қоқма,
Умр бўйи кўзларингни тарк этсин уйқу,
Йўқса ўла бошлар
Юрагингда эндигина туғилган орзу.
Рақиб кула бошлар
Яқин дўстнинг аҳволингга чекмаса қайғу.
Ана ўша дамда,
Балки сени юпатолмас ҳеч қайси гулрў,
Яна не-не гамда
Майхонада май ўрнига ичарсан оғу!
Йўлинг тоққа тушар,

Дардларингга шерик бўлар ёввойи оҳу.
Роса қалбинг бўшар,
Сўнг беҳуда заҳматингга айтарсан ёҳу!
Шоир, кўкка боқма!
Ер мавзуси, билсанг агар, энг яхши мавзу.
Майли, киприк қоқма,
Умр бўйи кўзларингни тарк этсин уйқу.

ОЙДИН КЕЧА

Деворга осилган суратда нотаниш бир қиз
Жимгина мўлтирар...
Ойдинда огочлар тубинда ўй суриб ёлғиз
Курсида ўлтирар.
Берида, ҳовузнинг бетида қалқиган наргиз
Хандон кула бошлар.
Ва лекин муддао гуллари очилмай ҳаргиз
Маҳзун сўла бошлар!
Наздимда, шу тобда қиздаги паймона сўзсиз
Лим-лим тўла бошлар.
Ҳали бу оламда кулгига очмасдан огиз
Таслим бўла бошлар!
Богараз суратда ҳаётбахш манзара жонз,
Узоқроқ тикилмам.
Негаки, бунга бир жонона боис,
Уни ё тарк этгум, ё кўзга илмам.

ИЎЛДА

Тоғ устига чиққан йигит,
Пастга боқинг қиё-қиё.
Чорлар сизни тожик қизи
Дебон инжа биё-биё.

Иўлда ҳадеб этманг давом,
Балки кўнгли сиёҳ-сиёҳ.
Балки бу кеч кўнглингиздан
Олмоқчи у зиё-зиё.

ФРОНТДАН СЎНГГИ МАКТУБ

Кўз илгамас, ҳудудсиз олам
Отанг учун энди кенг эмас...
Ўлимга юз тутяпман, болам,
Сени етим қилган мен эмас.

Мустармасман виждон қошида,
Тонг-ла мулзам бўлмагай руҳим.
Отанг ахир, ўттиз ёшида
Нобуд бўлди, лобар шукуҳим.

Уруш кескин, яшинвор эди,
Жароҳати битмади унинг...
Хуллас калом, отанг ўқ еди,
Энди усиз ўтади кунинг.

Энди бувинг тўкар кўз ёшиң,
Энди уни адо этар ғам...
Кўкрагимга ботган қўргошин
Маҳв этадир орзуларим ҳам.

Кўраяпман барини кўз билан,
Кўраяпман хаёлаң уни...
Дилдагини оддий сўз билан
Айтолмайман: оғир мазмуни...

Майли, соғ бўл! Вояга ҳам ет,
Ўқи, ўрган: мактаб сари бор.
Лек онангга келиб бетма-бет
Отам қани, демагил зинҳор.

Сўйлаб бергай сенга сартопо,
Қўни-қўшни, дўст ила ёрон.
Кўксимга ўқ қандай бўлди жо,
Қандай этдим фашиetni қирон...

Даригоким, йўқ энди дармон,
Ёзувларим чалкаш, жимжима...
Дилда қолди сўнгги бир армон,
Дилда қолди сўнгги калима...

Кўз илгамас ҳудудсиз олам
Отанг учун энди кенг эмас,
Ўлимга юз тутяпман, болам,
Сени етим қилган мен эмас.

* * *

Баҳорда гуркираб авж олган чечак,
Сўлар хоҳ истама, хоҳи сен иста.
Унга ёр на ўтмиш, на-да келажак,
Тупроққа жо бўлиб кетар оҳиста.

Шунинг-чун сўнгги бор куйлайди қумри,
Билмам не марсия, билмам не вола.
Ҳей, менинг умримдир чақмоқнинг умри,
Бир чақнаб маҳв бўлсам чекмагил нола!

ҚЎМСАШ

Йўқ, қўшиб бўлмайди ёлгонни чинга,
Чўмичга чиқади қозонда бори...
Эмишки, бир пайтлар ўртоқ Ленинга
Сим қоқиб арз этмиш шўро дастёри:

— А? Ұртоқ Ленинми? Алло, бу менман,
Билсангиз, ноқулай бугунги ҳолим...
Ҳа-ҳа, Сиз айтгандай бир бағри кенгман,
Лекин инжиқ экан Сиз айтган олим.

Бир уйни ажратдик, уч-тўрт кун яшаб,
Андоми хунук-ку, бошқа бер, дейди.
Бошқасин кўрсатсак, бошини қашлаб,
Уй олди кўримсиз — тошлоқ ер, дейди.
Пайт долзарб, намунча оҳанг қилмаса,
Уй бердик, марҳамат, инкишоф этсин...

— У олим инжиқроқ... Ҳаддин билмаса,
Шунақа демасди... Айтгани битсин!

Олимга излашар қайтадан хона,
Шу топда бу юмуш юк устига юк...
Ленинга комиссар сим қоқар яна:
— Англадим, нечоғлик сўзингиз буюк...

Беҳад зўр кашфиёт яратди олим!!!

У-ку бир олимдир, мен эса шоир,
Мисралар тизгайман кулса иқболим,
Шоҳнома битарман халқимга доир.
Аслида кўп эмас бизда каму кўст.
Рўёбга чиқади соф бўлса тилак:
Фақат бир гапим бор: яширмам, эй дўст,
Ҳамиша Лениндек иш туттиш керак!

УЗУН ҚИШЛАР ЙЎҚ

Нима дердим, тилим лол энди,
Аввалгидек йўқ сенда вафо.
Бир умрга яхши қол энди,
Майли, ўйна, майли, қил сафо. •

Айрилиш йўқ тоҳаёт, девдинг,
Қани ўша ваъдалар, нигор?
Йўқса нега... нимага севдинг,
Нега дилни ўртадинг бекор?
Севги, ахир, покиза туйғу,
Унинг учун тўкилган қонлар...
Чекин, гафлат, чекин, эй уйқу,
Ер юзида жўшсин вулқонлар!
Чақмоқ чақсин, бўрон гурласин,
Дилгинангни қопласин ваҳм.
Сўнгра эшит муҳаббат сасин
Ва қилча қил севгига раҳм.
Наҳот, Ширин ўз Фарҳодига
Бевафолик ихтиёр этган?
Наҳот, Лайли Мажнун додига
Тушунмасдан уни хор этган?
Дарҳақиқат, ишқий дostonда
Ўлмай туриб айрилишлар йўқ.
Кўклам мангу барқарор унда,
Биздагидек узун қишлар йўқ.

ФОРОБИЙ ҲАҚИДА ИККИ ШЕЪР

I

Яқинлашди шомим маним,
Битди, сўнди кундузим...
Тоғу тошлар орасида
Қолиб кетдим бир ўзим.

Энди майли, совуқ сувлар
Тошга урсин бошини.
Булоқлар ҳам қадамимга
Тўксин мўл-кўл ёшини.

Дилга таскин бермай қўйсин,
Э воҳ, кўм-кўк арчалар!
Зеро бунда кимсасизлик
Юрагимни парчалар...

Тутди ажал, воҳ, ёқамдан,
Сўнгги сўзим сўйлайман.
Жон берар ҳолатда ҳам
Фақат юртни ўйлайман.

Утрор харобалари
Ичра ётур талай ганж...
Уни элга сақладим
Чекиб заҳмат, чекиб ранж.

Ганж деганим китоб бу,
Ер бағрига яширдим.
Бир кун топиб олади
Китобларни севса ким.

II

Гирдо-гир уфққа, бутун борлиққа
Қарайман энг юксак чўққидан туриб.
Эътибор қилмаедан, эҳ, ман зорлиққа
Ухлайди кoinнот зангор туш кўриб!

Кoinнот тўрттала томонда мангу,
Ошёнда мангу у, замонда мангу!

Нимайки бўлмасин: бутун ё қисм
Назарим бисотин тита бошлайди.

Жамики резавор, жамики жисм,
Қаттол Вақт қўлида йнта бошлайди!

Ва лекин йўқолмас тўрт модда мангу,
Хусусан: ўт, ҳаво, хоки туроб, сув!

ЯПРОҚ ИСТАГИ

Сув бетида қалқиб борар бир япроқ
Ортга қайтолмай ҳамон.
Онгсизликка йўйма бунн, э ўртоқ,
Дардин билмаслик ёмон.

Япроқ билар, тинчлик бермас сув бети
Ҳам кўп, туганмас «сайри».
Ахир унинг яшагувси йўқ эди
Дарахт шохидан айри.

БИР КЎКАТ ТЎҒРИСИДА

Юртлар бор...
Табиати қизиқ...
Узала тушган кўл,
Ботаётган қуёш
Ҳамон ёдимда.
Соҳилида ўт-ўланлар тизза бўйи
Қўққайганди...
Нарироқда битта кўкат
Бўй чўзганди қуёшга...
Номи мен учун мубҳам эди.
Уша кўкат талпинарди
Осмонга борлиғи билан...

Шудрингдек беғубор, кўзгудек мусаффо
Орзуси бор эди бу дароз ўтнинг;
Тоза бўлсам, дер эди,
Соф бўлсам, дер эди...
Лекин у унган жой, афсуски, ботқоқлик эди.

ЭДИП ШОҲНИНГ ҚИСМАТИ

Шукур Бурхоновга

Водариго, Фива ичра
Одам хору хас,
Бунда меҳр меҳр эмас,
Бўйлаким заҳм.
Қайдан келди фисқу фужур,
Қайдан келди фаҳш?!
Ўйлай-ўйлай зимнига ҳеч
Етолмас фаҳм.
Сукут сақлар сир билгувчи
Коҳин Тиресий,
Ҳақиқатни айтай деса,
Куядир тили..
Эй, сен, дониш Тиресий, боқ
Ва тилингни тий,
Майли, бу кун хандон урсин
Лайнинг қотили!
Толе унга сафо бермиш
Тахту тож билан,
Бироқ яшар эр бўлиб ўз
Волидасига!
Пайт келар, у дилда алам,
Кўзда ёш билан
Қулоқ тутар Тиресийнинг
Занф сасига.
Тиресий — кўр, вале ориф
Сендан-да, Эдип.
Ўз отасин ўлдирмаган
Очиқ кўз билан.
Мана энди кўзингни ўй,
Надомат этиб,
Мана энди зулмат ичра
Гадодек тилан!

Кимки ноҳақ зулм этса
Тушар шу ҳолга.
Аввалда шод юрган эса
Тонг-ла тўкар ёш...
Етишдим, деб ўйлаганда
Бахту иқболга,
Унинг тож деб ўйлагани
Бўлиб чиқар топш.

ШЕКСПИРНИ УҚИБ...

I

Тип-тишиқ, фируза фалакка
Садафдек терилган юлдуз
Ҳар ёнга узатар ҳовуч-ҳовуч нур.
Нурларки, қиличдек ҳавони кесар,
Бесар...

Дарчадан кўринган малакка
Қўйида бир мажнун ёлғиз
Кўзидан ёш эмас, алвон тўкадур.
Мажнунки, саргашта хаёллари бор,
Фалакка ҳилолваш саволлари бор.

Гулни-да қўшмадинг чечакка,
Печун бу талхком манглай?
Ромео хун бўлди, Жульетта сўлгин.
Сўлгинки, яшашни этмас ихтиёр
Беёр.

Қўшма, бас, чечакни печакка,
Нима бу? Тушунтир, англай...

Кажрафтор, намунча бўлмасанг юлгун:
Тобакай икки ёш тортади ёху!
Намунча уларга берасан оғу?

II

Қоронгу кўчада қабрдан чиқиб,
Қаёққа йўл олар мурда?
Баъзан ҳар эшикка бошини тикиб,
Қарар ким пастда, ким тўрда!
Барибир йўлда у ғовларни йиқиб,
Тўхтамас лоақал бир ерда.
Нимага қўзгалди... Ҳолбуки биқиб
Ётса ҳам бўларди гўрда.
Йўқ! Унинг оташин қалбини сиқиб
Лаҳаддан қўзғатган зарда
Ё қасос! Қотилга ҳукмини ўқиб
Қайтади қайтса агарда...

АТАЛА

(Ҳажв)

Таом аҳли суҳбат қурди уруш битгач,
Очарчилик бир туш каби ўтиб кетгач.
Раис қилиб тайинланди Палов тўрда,
Ён-верида Шавла, Манти, Кабоб, Хўрда...
Пойгаҳда-чи, Евгоншўрва ва Атала.
Кўринишдан иккиен ҳам хом-хатала...
Шу аснода ўртоқ Палов қўзгалди-да,
Масалани равшан қилди эл олдида:
— Азиз дўстлар! Бизларда ҳам йўқмас тамиз,
Юртдошларни тўйдирмоқлик вазифамиз.

Мана, мени, арзийди халқ Палов деса:
Қурсоғи тўқ кимки мени тўйиб еса.
Мен бор жойда бошқа таом сифати ҳеч,
Мен бор жойда очиқши йўқ эртаю кеч.
Палов нутқи тамом бўлгач, Шавла деди:
— Кучим Палов қувватидан каммас эди...
Ошпаз сувни менга кўпроқ солиб қўйди,
Ковлай-ковлай ихтиёрим олиб қўйди.
Шу ҳолда ҳам мен Паловдан қолишмайман.
Баҳе фойдасиз. У каттакон. Олишмайман.
Шавла гапни адо этгач, Манти деди:
— Инқилобдан олдин мени бойлар еди!
Атала нақ шу маҳалда қовоқ уйди,
Қўл кўтариб Манти сўзин кесиб қўйди:
— Мулла Манти, гапни сизга ким қўйибди?
Сизни ўзи қайси жангчи еб тўйибди?
Гапларингиз туриб-туриб айлар нашъа,
Мен бу ерга келдим, ахир, жанглар оша.
Уруш пайти аскарларга мадад бердим,
Очиққанга тортинмасдан ол, ич, дердим.
Ҳаммангизнинг сўзларингиз ҳайратомиз,
Қани, айтинг, оғир кушлар қайдайдингиз?!
Аталанинг сўзин олиб инобатга,
Қулоқ солиб бу ибратли арзи додга
Ҳайъат аҳли қарор қилди шу равишда:
— Палов, Манти ҳамда Шавла оғир ишда
Қаҳрамонлик кўрсатганин жумла билсин,
Улар олий нишон ила тақдирлансин.
Аталага миннатдорлик билдирилсин!

БАХТИЁР МАН-МАН

Лутфингдан, азизим, ўзгалар хуррам,
Васлингдан бенаеиб, дилафкор ман-ман!
Муҳаббат даштида кўзлари пурнам,
Тилларга олинмас сарбадор ман-ман!

Вафосиз дегайлар сўзингдан қайтсанг,
Синаб кўр, аҳдида барқарор ман-ман!
Севгимни сир тутмай ҳар кимга айтсанг,
Элу юрт наздида шармисор ман-ман!
Садоқат боғида гулузор эрсанг,
Тегрангда яшнаган чамазор ман-ман!
Нигорим, бир куни кўнглингни берсанг,
Ўша кун жаҳонда бахтиёр ман-ман!

СЕВГИНГНИ АЙТ

Дарахтларнинг сарғиш баргида
Субҳи шудринг доналар тигиз.
Раиғи ўчган, дарча олдида
Ўқтин-ўқтин оҳ урар бир қиз.

Елғизликдан жунижикма, эй жон,
Хувиллама, латофатли боғ,
Бу таҳқирми: қуёшли осмон
Қиз ҳолига кулар дардли чоғ!

Шамолликни ахтаради ел,
Аргимчоқ ҳам тебранар маъюс...
Кел, йиғитча, қиз ёнига кел,
Севгингни айт, гаплаш юзма-юз.

МАНМАНЛИК

Кўпдан бери бир-бирини кўролмаган,
Шарҳи аҳвол сўролмаган —
Дўстлар стол теграсида давра қуриб,
Ҳазил-мазах қилишарди қаҳ-қаҳ уриб.
Ҳаммаси ҳам мамнун эди, лекин бири
Мавжуд каби дилда кири

Борган сари ўзига кўп бино қўйиб,
Жуда гамгин ўлтирарди қовоқ уйиб.
Замонадан, хушрўйлардан сўзламасди,
Бу даврани кўзламасди.
Хаёллари олисларга кетган эди...
Улфатлардан бири унга:— Дўстим,— деди,—
Нижа, чала қолганми ё уйқу — хобинг?
Е бўлмасам йўқми тобинг?

.
Йўқса печун аланглайсан худди кардек,
Езилсанг-чи сен ҳам мундоқ одамлардек!
У-чи, фақат таҳқирнамо илжайрди,
Юрагига дунё дарди
Жо бўлгандек ўқтин-ўқтин оҳ урарди:
«Фикрдош дўст йўқлигидан қайгурарди!»

ТОҒДА

Мен — бўронман, хислатим
Ҳаммага аён.
Бир лоқайдлик кўраман
Бош урмай қаён.
Фақат тоғу тошларда
Топаман қўним.
Хилватнишини жарликлар
Мен учун сўлим.
Бунда илон сингари
Ўрмалар сувлар,
Долгаларни долгалар
Иргитар, қувлар.
Бунда кезар сабзалар,
Ялпизлар нси,
Бунда обдон ясанган
Табиат қизи.
Бунда чалар қушчалар

Савти-наволар,
Бунда қанот ёзади
Эркин ҳаволар...
Салом сепга, табиат,
Салом, она-Ер.
Келдим сенинг бағринга,
Кел, қўлингни бер!

САРХУШМАН БУГУН

Сармастман ишқингда ичгандай бода,
Қиргоқда турибман, кўнгилда ёлқин...
Чарх урма бир нафас, эй сен, шаббода,
Чайқалма сен ҳам, эй мастона тўлқин!
 Мен қўшиқ айтганда чечаклар кулар,
 Қуёш ҳам қўйнидан тўкар инжулар!
Инжулар тўкилур пойандоз янглиғ,
Тиниқ сув устига оҳиста, майин.
Чор-атроф жаранглар худди соз янглиғ,
Ёр акси қаршимда жилва қилмайин.
 Мен қўшиқ айтганда жўр бўл, азизим,
 Қалбингда бор бўлса, энг инжа сезим!
Акс-садо беради севгимга тоғлар,
Дарёлар буралиб оқар тобида.
Кел дилбар, соҳилга, бу азиз чоғлар,
Ўтмасин беҳуда гафлат хобида!
 Билмайман нечундур сархушман бугун;
 Бамисли қанотли бир қушман бугун.
Ям-яшил япроқлар оралиғидан
Сабзалар бағрига инганда ёғду,
Булоқлар живирлар куннинг тиғида,
Борлиқни сеҳрлар қандайдир жоду.
 Ёғдулар инганда кўҳликдир чаман,
 Оҳулар кўзига қўшиқ битаман.

Тоғу тош қўшиқдан кетади ийиб,
Дарахтлар дам-бадам тугади самар.
Водийлар беқасам тўнини кийиб,
Дарёдан белига боғлайди камар.

Товланган сувми бу ё товус пати,

Кўнгил дер: бу балки қўшиқ қудрати?!

Мовий сув шовқинсиз оқар оҳиста,

Шу қадар тиниқки бамисли шиша.

Эй дил, хоҳ истама, хоҳи сен иста,

Майлингга ҳаминша адолат пеша!

Қўзғол, сув тубига чўккан, эй ният,

Бу жунбиш зимнида кўпдир хосият.

МОВИЙ ОСМОН ҚЎШИҒИ

*Одамлар! Мен сизларни севар эдим!
Ҳушёр бўлинглар!*

Ю. Фучик

I

Қадим юнон нақлига назар солсанг,
Атлант

Осмон гумбазини елкасида

мислсиз бир заҳмат ила
кўтариб турар.

Оёғи то тиззага қадар Ерга ботган,
Чехрасида ранжу меҳнат нишонаси...

Бу бир фасона.

Расмана шоир эса

Зилдек Ериш елкасида

лабда кулгу, табассум ила
кўтариб турар.

Худди табиб қарагандек касал кишига,

У ҳам қарар, қулоқ тутар Ерниг

юрак тепишига.

Биргина бумас,
Келажакда ер бошига тушадиган
савдоларни
Олдинда ноқ сезиб олган
пайгамбар каби...

Ҳа, у,
Маҳбуб остонасига мукка тушган
маҳдуд ошиқдек,
Қорин силаб ўқтин-ўқтин кекирган
ошпаз каби

Лоқайд қараб турмагай
Ушбу олам манзарасига.
Хусусан,
Денгиз ичра катта наҳанг
Тутиб еса кичикларини!

Ё ҳайҳотдек шер
панжаси билан
босса,
эса
чумолиларни,

У дер: «Чумолилар бирлашинг-да,
Шилиб олинг золим шернинг терисини!»

II

Юрт бошига иш тушса,
Кимлар ваъзхон,
Кимлар эса тикар жон!
Ана, Чили фарёд урар, қотиллари шодмон...
Ахир, Луис Корвалан — банди.
Уни кутар турли жазо,
Бироқ енголмаслар ҳали-бери...
Мана сенга, Луис Корвалан, Озодлик!
Мана сенга ҳуқуқ!
Хафа бўлма, биродар,
Бир кун виждон

Қотилларнинг юрагига ниш урса,
Қонталашган киприкларнинг
Уларнинг баданига ханжар бўлиб санчилур!
Хафа бўлма, биродар,
Бугун жаҳон
Сен учун талашмоқда, сен учун.
Эшит:

Луис Корвалан озод этилсин!

III

Лекин пинак бузмаётир бир сиқим
бойваччалар. 5
Ваҳший эди уларнинг ота-буваси-да,
Бирн Гонсалеса Виделми?
Қилмиши фирибгарлик... Сотқин!
Бу ҳам бир санъат,
Унга томон ёгилганди ўша кезларда
Ҳар ёқдан:
Лаънат!
Лаънат!
Лаънат!

Етмасмиди испанларнинг босқинчилиги,
Етмасмиди инглизнинг иқтисодий фитнаси!
Ҳаммасидан
Ўзингники ўтар экан!
Олосидан эркмас, ақча кутаркан.
Мана, шонр Пабло Неруда
Ёт элларда қочиб юрди
Гонсалеса дастидан!
Қаёқда, деб сўраган ҳар исковичга
Ерда, дея жавоб қилди Чили азаматлари.
Қаҳрамонлар кўп бўлган-ку,
Бўлаверар бундан кейин ҳам!
Балки кимдир аллақайда
Қатқалоқни ёриб чиққан бойчечакдек

Ёриб чиқар истибодни, зулматни!
Балки жирканч Капиталга
Дурустроқ гўр қазиншар...
Балки тоғлар бағрида яралмоқда вулқонлар.
Икки оғиз ҳақиқатни айтмоққа
Қанча-қанча жонлар нобуд бўлмоқда,
Огоҳ бўлинг, инсошлар!
Маҳв бўлмасин озодлик,
Маҳв бўлмасин муҳаббат,
Маҳв бўлмасин ҳамият!
Тўтиқуш ё аппаратга
Айланмасин элатлар!
Фараз қилинг: Луис Корвалан
Бу кун чиқиб минбарга
Бекор, деса озодлик иши,
Аслида мен айбдор деса,
Инониб бўлармиди бунга!
Йўқ, у ҳолда Луис Корвалан
Луис Корвалан эмас!
Бу унинг фақат сояси бўларди...

IV

Куни кеча Токиода
Кўрсатилди ҳужжатли бир фильм,
Унда қора кийим кийган аллома
Гипноз этди бир японияликни.
Шўрлик фақат билар экан ўз тилини...
Дам ўтмай ҳалиги аллома уни,
Кўз қарашлари-ла ром қилди.
Ухлаб қолди ул.
Ҳуши жойига келгач,
Сўйлай кетди фараг тилида.
Ўз тили тамомаи унут,
Унут ўз юрти...

Шу каби тажрибани Луис Корваланларга
Соат сайин фашист корчалонлари
Қўллаши мумкин!
Тажрибалар қўлланмоқда,
Қўлланмоқда яширин.
Ҳатто тушга кирмаган гаплар
Рўй бермоқда ҳар бир қадамда.
Ҳаммасига кўнса бўлади,—
Бардош ҳисси яшар экан
ҳали одамда!

V

Уҳ, мунча оғир —
Оқ билан қорани ажратгач...
Яшаш, фикрлаш.
Нима деган нарса — бир бошпана,
бир бурда ноц,
бир қултум сув!..
Нима деган нарса...
Луис Корвалан,
Ўғлинг
Олчоқ дунёнинг гаддорликларига,
Дўсту ёвларнинг хиёлату тухматларига
Чидолмасдан
Юраги тарс ёрилиб кетди...
Нохуш хабар тарқалди оламга,
Етиб келди ҳибсхонангга ҳам.
Ўғлингнинг юзига тупроқ тортдилар,
Қабр тепасида сен йўқ.
Фашист жаллодлар
Ана шу дафн маросимига
Сени юборишмади...
Нақадар бағритошлик,
Нақадар разиллик бу!
Жаллод бўлсин, хунхор бўлсин.

Эви билан-да!
Пайлай,
Шу ҳақсизлик деб
Уйқу келмас кўзларимга то ҳануз.
Найлай,
Шу фожиага
Бефарқ қарай олмасам мен?
Келинг, дўстлар, ҳаддул имкон уюшинг.
Ер шари ўз қўлимизда-ку,
Дарвоқе,
Сизга айтар сўзимнинг
Том маъноси шу:
Осмон бўлманг, ерлашинг,
Тарқоқ бўлманг, Бирлашинг!
Токи Озодлик банди бўлиб
Ётмасин кишанларда,
Токи Тинчлик кабутарин
Қанотлари синмасин.
Иўқса
Кураш деган сўзнинг маъноси ҳечдир!

ИРМОҚЛАР

**Кун нурида ярқираган
Мавжи зарҳал, суви тиниқ;
Лаби хандон, кўнгли синиқ,
Вале бетин шарқираган
Ирмоқлардир, бу ирмоқлар!**

**Мозий бу кун гўё ўлган,
Эсга солманг ўтмишни, бас!
Қирдаги ҳув лолалармас,
 Ҳар сиқими қонга тўлган
Бармоқлардир, бу бармоқлар!**

**На шамолда хушнуд кулган,
На офтобдан олган зиё...
Боқиб ерга қиё-қиё,
Кўкармасдан хазон бўлган
Япроқлардир, бу япроқлар!**

**Кокил янглиғ чувалашган,
На-да лоқайд, на-да шайдо.
Қила олмай қанот пайдо
Шамол билан қувалашган
Тармоқлардир, бу тармоқлар!**

**Беткайида хоки туроб
Бўлган неча озодлар,**

Тинч уйқуда жим ёталар,
Эй, гофил боқ, важҳи хароб
Тупроқлардир, бу тупроқлар!

Тўфондан сўнг қарор топган,
Денгиз ичра бир замонлар
Сув ўринга кўриб қонлар...
Эндиликда қарор топган
Қирғоқлардир, бу қирғоқлар!

АКСИ САДО

1

Тоғ бошида турдим кузатиб,
Жуда кичик кўринди бу Ер.
Қўлларимни кўкка узатиб,
Дедим: «Яхши ёронлар қани?»
Овозимни бир оз тузатиб
Қайтиб келган акси садо дер:
— Хоҳ-ҳо, яхши ёронлар қани?!

2

Кун қизариб ботарди аста,
Дедим: «Ўртоқ, кўкрагингни кер!..
Сой оқмоқда тоғлардан пастда,
Кўз ташлашга дармонлар қани?!»
Сен қарайсан сувга ҳавасда.
Қайтиб келган акси садо дер:
— Кўз ташлашга дармонлар қани?!

3

Илҳом ато этса вазият
Ёр васфига ёзилажак шеър.

Кечалари чекиб азият,
Дедим: «Умид, армонлар қани?!»
Раҳбар бўлиб менга ҳақ ният —
Йўл кўрсатди... Акси садо дер:
— Хоҳ-қо, умид, армонлар қани?!

4

Хизмат этай дея элимга
Юртим учун тўқдим талай тер.
Кўн нарсалар келиб дилимга
Дедим: «Ақли ҳайронлар қани?!»
Тоғ тушунмай менинг тилимга
Маълул эди... Акси садо дер:
— Хоҳ-қо, ақли ҳайронлар қани?!

ИЗЛАНИШ

Эй, илҳом — жайроним, уча бер,
Сенга ёт майхона-майхона.
Май десанг, баъзилар галат дер,—
Бизга ҳуш чойхона-чойхона.
Тинч оқар Калкавуз бўйида
Барқ урар райхона-райхона.
Хаёлим бир назм куйида
Гоҳ чиқар сайхона-сайхона.
Қиллари титраган созим бор,
Ингра, ҳей, жайрона-жайрона.
Юракка сизмаган розим бор,
Таралгай тўлғона-тўлғона.
Сен-да завқ бахш этдинг бу жонга,
Завқдан у ҳайрона-ҳайрона.
Мен тақлид қилмайман Байронга,
Асқарман, шукрона-шукрона.

Бу кўнгил мулкида бир нозанин бор
Шарифа отлиг.

Домига тушмайин дедим, бўлмади,
Қалбимда тимсоли ўсди, ўлмади.
Ишқ сирин англадим; ҳижрони талхвор,
висоли тотлиг.

Бу кўнгил мулкида бир нозанин бор
Шарифа отлиг.

Мен кимман? Севишга ҳуқуқим борми?
Эй, телба дунё!

Шу билим, шу зако сенга балли дер,
Неки лутф айла-ю, ёшлигимни бер!
Ўртада кўндаланг, номусли, орми —
беҳудман гўё.

Мен кимман? Севишга ҳуқуқим борми?
Эй, телба дунё!

Ёшлик не демасин қайтармай райин,
Ёшлигим кўнди;

Кечирди шодликни, кечирди ғамни,
Ва лекин ўйламай босди қадамни!
Ишқ дея қучганим, э воҳ, бетайин
ҳавасга дўнди!

Ёшлик не демасин қайтармай раъйин,
ёшлигим кўнди.

Ажабким, қаршимда энди бир зиё
тафт берар дилга,
Дил эса руҳланиб дала-қир ошар.
Билмадим, бу туйғу тобакай яшар,—
Вужудим, имоним унга маҳлиё,
кирмай ақлга.

Ажабким, қаршимда энди бир зиё
тафт берар дилга.

ГУЛИДАН ТАҚАЙ ДЕСАМ...

Жилмаюрман чор-ночор,
Лек юракда дарду ғам.
Мен хуш кўрган йигитнинг
Ери бўлди дугонам.
Қумғон экан дилгинам:
Ўт қўйдилар, қайнади.
Мен хуш кўрган йигитим
Ногоҳ мендан айнади!
Ана карнай-сурнайи,
Ана алёр, ёр-ёри,
Қўшилмади гул гулга,
Гул — тиканнинг дилдори!
Дугоналар шод-хуррам,
Бахт тилашар ҳайқириб.
Мевалар тўкин-сочин,
Сувлар оқар айқириб.
Неъмат тўла дастурхон,
Менга, ол!— деб қўйишар.
Гулдасталар гулидан
Чаккангга тақ,— дейишар!
Гулидан тақай десам
Тикони бор, тикони!
Сувидан ичай десам,
Илони бор, илони!

МУТОЙИБА

Йироқдан қош қоқиб бир бало қилманг,
Мени йўқ балага мубтало қилманг!

Неча юз найрангу карашма бирлан
Бу кўнгил мулкени истило қилманг!

Сидқидил ёрингиз бор ерда асло
Ўзгалар корини жо-бажо қилманг.

Бўса бер, деганда, жўнаш олдидан
Ғарибга юз буриб яна «ҳо» қилманг.

Бош оққан ёқларга кетмоқчи бу дил,
Ялиниб, ёлвориб, илтижо қилманг.

БАҲОР ҲАЗИЛИ

— Дилбар, менинг боғимга
Ойдаи бўлиб кир-кир,
Боғимдаги гуллардан
Узай сенга бир-бир.

Қара, ҳаво на-да соз!
Учар қушлар пир-пир.
Юр, инжима, тасаддуқ,
Ҳам титрама дир-дир!..

— Ҳув, кечаги оғушдан
Оғрир белим зир-зир.
Мен йўқ десам ўзингиз,
Айландингиз ғир-ғир!

Қўйинг дедим, зах дедим
Ҳозир дала қир-қир...
Ҳо, айёрлик қиляпсиз,
Кулмай ўлинг «хир-хир!»

ЧИЛДИРМА ВА ИККИ ЧИЛДИРМАКАШ

Тингласин шаҳримиз, даламиз,
Антиқа бир куйни чаламиз!
Ўртада — бор нарса шу онда —
Бир манда чилдирма, бир унда!

Қуёшдан кам эмас чилдирма,
Булутни унга ҳеч индирма.
Янграгай ер ила осмонда
Бир манда чилдирма, бир унда!

Шафтоли гуллари — нопормон,
Кел энди, раққоса Қизлархон,
Ўйнагин саҳнаи чаманда,
Бир манда чилдирма, бир унда!

Ўйнагин парвойи палагим,
Гардингга интизор, малагим,—
Лолага гарқ бўлган қир унда,
Бир манда чилдирма, бир унда!

Ҳар қиё боқишинг қалбга жо,
Бор бўлсин бу нозу истигно.
Чертаман қолмай деб армонда,
Бир манда чилдирма, бир унда!..

ФИРОҚ ҲАҚИДА

Ой билан Қуёшга
Йўқ эрур висол.
Азалий фироққа
Ўшалар мисол.
Туну кун фурқатда
Қуёш билан Ой,
Юлдузлар кўз ёшга
Ўхшар ҳойнаҳой.

ҲИЖРОН

Кўринганда ҳилол қинидан
Суғурилган бир шамшир мисол,—
Хомуш йигит қароргоҳидан
Чиқиб кетди ахтариб висол.

Ел шивирлар, хиёбон сокит,
Чарх уради хазонрезгилар.
Қайлардадир вовиллайди ит,
Жунжикади мажҳул сезгилар.

Нурлар ичра кўҳна табиат
Сарғиш тусда бежо товланур!..
Бунда фақат самарсиз ният
Ошиқ йигит кўксияда ёнур.

Кўпдан бери монанди анқо
Кўнгил қуши учмиш ҳавога...
Бугун унинг ҳажрида танҳо
Борлиқ чўмди мунгли навога.

ЎТРОП ХАРОВАЛАРИДА

Кўнгилда тилсиз тонг, сирли куч ила,
Кумуш тун, сен айла хафифлик нисор!
Руҳимга мадад бер, болу пар тила,
Бутун бу хароба руҳсиз, хокисор!

Қандоғам тун ўзи! Олмосдек шудринг
Баҳс қурса, қочадир фалакнинг тоби.
Кўк худди уммондек қулоч ёзган кенг,
Замин ҳам чўзилмиш, на қаттиқ хоби.

Эй, сен тун, руҳимни эркала, сила,
Токай у кавкабдек ўчмоқ гамин ер.
Нафасинг бахш этган қанотлар ила
Бу сирли тубсизлик узра учай, дер.

САҲРОДА

Сергалва шаҳарни тарк этиб,
Саҳролар оралаб бораман.
Олиса нимадир ярқ этиб,
Кетар-да,
Юз очар боғ, чаман...
Сароблар кўнглимни юпатмас,
Истагим — қудуқни учратиш.
Ҳозирча йўлимда хору хас,
Дуч келган жойимга урар ниш...
Бораман оғриққа дош бериб,
Қудуқ ҳам учрайди ниҳоят.
Бир нафас мижжамга ёш бериб
Сўйлайин дейман бир ҳикоят.
Эй, қудуқ!
Сўз эрур шоирнинг матлаби,
Кўксимда ташналик йўқ ҳали...
Келдим мен қошинга сартарош каби
Искандарнинг шохи бор деб айтгали.

НОДИРАБЕГИМ АРМОНИ

I

Энди келмас жаҳонга сендек буюк зот,
Ғамгузорим, мунисим, эй шаҳсуворим.
Мухлисингга барчаси энди гўё ёт,
Энди қишга жой берди файзли баҳорим!

О, сен ҳаёт бўлсайдинг, чўзар эдинг қўл,
Ботқоқликдан чиқардим юксак чўққига.
Рақибларим лол қолиб бўшатарди йўл,
Ҳаммаси ҳам учрарди қаҳринг ўқига!

О, сен ҳаёт бўлсайдинг, монанди лочин
Қанотингга олардинг-кўрмасдим жабр.
Ёзмас эди ҳақсизлик ёвуз қулочин,
Чин сўз учун қаршимда турмасди қабр.

II

Бошгинамга аганаган, катта тоғлар, алвидо!
Мен кетарман ҳасратланиб, руҳи соғлар, алвидо!
Бу дунёнинг шўришига навнихоллар, тебранинг,
Эслироқ бир боғбони йўқ, қолди боғлар, алвидо!
Сайр вақти бош эгмангиз гўр устимда жарроҳдек,
Юрагимни ёрган билан унда доғлар, алвидо!
Сиз келгунча пешров қилиб икки юзлик умрини,
Жигаримни чўқиб кетди қора зоглар, алвидо!
Эй, шоира, ёруг кунлар ҳаётингда оз экан,
То ўлганча унутмаймиз, ғамли чоғлар, алвидо!

ЭЪТИРОЗ

Базмда бир қиз
Беғам йўрғалар...
Хонанда эса
Шодон куй чалиб,
Бор овоз билан
Ғулгула солиб
Хониш қиладир:
«...Яна қарғалар».
Қартайган киши
Тинглаган онда

Дўппини бошдан
Олди-да, урди.
Сўнгра машшоқдам
Юзини бурди:
«Бу қўшиқни биз
Сибирь томонда
Айтардик гамгин,
Суст пардада нақ.
Не ҳам дер эдик,
Мардикорлик вақт,
Кажров замон-да!
Тўрт томон ошпоқ,
Фақат, қор, ўрмон...
У ер-бу ерда
Қора қаргалар
Дон-дун топай деб
Учар, йўргалар...
Дилларда эса
Туганмас армон.
Эсга тушарди,
Она-юрт, диёр.
Эсга тушарди
Ҳандалак бўйлик,
Лекин йўқ эди
Бизда ихтиёр!..
Алвон чечак-ла
Октябрь келди!
Бирлашди маҳкам
Ўроқ-болгалар
Ўша чоғда ҳам
Бизнинг «қаргалар»
Ўлкамиз бўйлаб
Шамолдек елди.
Эй, маним бағрим,
Ўз ҳаддингни бил!

**Ватан тушроғин
Кўзларингга сурт.
Биз кетар чоғда
Хароб эди юрт,
Шуни буқун ҳам
Эслаб, эъвоз қил!»**

ЗАНЖИ

Қўшиқ

**Кўзингни оч каттароқ,
Ҳабаш ўғли занжи, занжи!
Етар сенига оқларнинг
Берган жабру ранжи, ранжи!**

**Ол-ол бўлсин ер ранги
Ев қонидан, жангчи, жангчи!
Ўткир учли найзангни
Душманларга санчи, санчи!**

**Қайтариб ол — оқлардан
Тоғларингнинг ганжи, ганжи!
Янчилдинг сен қўп замон,
Энди сен ҳам янч-чи, янч-чи!**

МАКТУБ

(Фурқатдан Муқимийга)

**Ночор турибман, дўстим,
Еркент шаҳрида сокин.
Қадим Қўқонда ўсдим,
Юрдим гурбатда локин.**

Уввос тортади кўнгил
Юртим жамолин кўрмай!
Қандай сайрасин булбул
Гулзор камолин кўрмай?!

Неча йилдирки, эвоҳ,
Элдан айрилиб қолдим!
Гули сафсардек ногоҳ
Ерга қайрилиб қолдим!

Кўзим мавжлари лим-лим,
Ўхшар Амуга, Сирга.
Қайда бўлмайин, доим
Юртим мен билан бирга!

* * *

Осмонга мушт ўқталган бир қиёфада
Кенг пахтазор ичра турар тут дарахти.
Ҳалигача «қирқишлардан» буткул зада,
Ҳалигача очилмаган унинг «бахти».
Ҳар йил баҳор айёмида қирқилганда
Тан оғриғи жаранглаган тордай бўлар...
Новдасидан, япроғидан айрилганда
Бамисоли бир онаизордай бўлар:
Новдалари ўсиб, ахир, шох бўлмади!
Тўсмади ҳеч аждаҳодай гармселни...
У-чи, қанча тиришмасиң, оҳ, бўлмади —
Меваси-ла тўйдирмади муштоқ элни.
Ва лекин тут пиллакашга кони фойда,
Чурқ этмагай олам-жаҳон тор келса ҳам,—
Ариқ бўйи, пахтазорда, ўша жойда
Бари бир у ўсаверар қирқилса ҳам!

ВАТАНДОШГА

Ўзбекистон — ўлан тўшагим,
Ўзга ерни қилмагум ҳавас.
Диёридан кеча олгай ким?
Тузлигидан тонар қай бир кас?

Жаннатмакон бир ўлкадир бу,
Тупрогида не-не ҳикмат, кон...
Очилмаган жовидон сир бу:
Қонсизга қон, жонсизларга жон...

Заминида оламжаҳон Ер,
Ана, водий, тоғу тош, чаман.
Келиб кўрган мажнун бўлиб дер:
Фақат сени, сени севаман.

Қувонч чексиз бизда, ватандош,
Шу диёрда ахир очдик кўз.
Қайси тентак олиб кетгай бош,
Турганида шундай ризқу рўз.

Аслингни бил! Кетмагил нари
Парвозингга чекма ўзинг сад.
Гарчи қалбни ман тирноқлари
Тирнаса-да қила бил тоқат.

Бошқа жойни тиламоқ недир,
Ҳар ерда бор тошу тарозу,
Ўзбекистон бўлмаса эди,
Шундай юртни қилардик орзу.

ТОЛБАРГАК

Кўкламда биз ёқда қизлар
Толбаргак тақарлар сочга.
Қуёш ҳам ненидир излар
Нур сочиб тупроққа, тошга...

На сўлим жамалак сочлар
Қораранг зумрадга чўммиш...
Баҳорни севгучи ёшлар
Кўчани гулларга кўммиш.

Анжуман — қизиган, ҳай-ҳай,
Наврўзни олқамоқ на соз!
Анави қизларга, бай-бай,
Нақадар ярашмиш пардоз!

Бу чечак, бу лола, бу ўт,
Келган ё боғдан, ё қирдан
Ложувард, қаҳрабо ёқут
Сочилиб кетгандай бирдан.

Аллаким дов-дарахт узра
Чанговуз чалади мунгли.
Ёмгирдан, э, ўзинг асра!
Шундоғам бўш шоир кўнгли.

ПИРПИРАК

**Томимизнинг устига
Урнатдилар пирпирак,
Дедилар: «Шамол эсса
Берасан бизга дарак».**

**Шундан буён тиним йўқ:
Пириллар у ён-бу ён,
Тун-кун ҳалак, бамисли
Бўридан қочган қуён.**

**«Эй шамол, оҳиста эс,
Пирпирак адо бўлгай.
Айланиш ҳукми бирлан
Султон ҳам гадо бўлгай.**

**Ҳар неки бўлса бўлсин,
Собиту турғун эмас.
Вақт бизни кутиб йўлда
Тириклик мангу демас».**

**Айланади пирпирак
Шамолнинг изми билан.
Иши йўқ эл азаси,
Тўйи-ю, базми билан!**

**Яшамоққа мустақил
Ярай олмас то ҳануз,
Бог-роғлар бор бағрида
Қарай олмас то ҳануз.**

**Ҳувиллайди бог-роғлар
Бизга ҳам қара, дея.
Шохларимиз кўп бебош,
Кўксимиз яра, дея.**

**Пирпирак дер: «Ихтиёр
Мендамас, шамолдадир,
Билолмайман шунинг-чун
Дарахтлар не ҳолдадир».**

ҲИКОЯТ

**Поёнсиз дашт ҳансирайди қуёш тагида,
Қум-барханлар кенглик ичра ётибдир тўзиб.
Шоҳ Искандар ўз қароргоҳ тепалигида
Тангрилардан нажот сўрар кўкка қўл чўзиб:**

**«Мадад беринг инсу жинслар, руҳи яздонлар,
Сувсиз қолдим биёбонда лашкарим билан.
Нечун ҳануз кўринмайдур яшил бўстонлар.
Ё шу чўлда кун битгайму тож-сарим билан.**

**Неча кунки, ташнаи зор сувга бу черик.
Неча кунки, низо тинмас сарбозлар аро.
Нажот қайда? Чиқмасманму бу чўлдан тирик,
Қудуқ ҳам йўқ, жола ҳам йўқ, дил мотамсаро.**

**Сувсизликдан маҳв бўлмоқда сипоҳ бирма-бир,
От-уловлар, туя-хачир — бари бетартиб.
Нима ўзи? Токайгача юргум қирма-қир,
Токай кўнгил кўзгусини қўёлмам артиб?**

**Балки менинг азми бирлан топталган Шарқда,
Сўғд аждодин арвоҳлари қўзғолдими ё?
Хароб бўлган, ҳувиллаган кимсасиз арқда,
Шайтанатлар ғойиблардан сир олдими ё?**

**Балки табоҳ Хоразмда ўчирилган қўр
Ё қайтадан ел туфайли бурқисиб ёнган?
Зардуштийлар саждагоҳи бўлган эди хўр,
Балки марҳум саҳобалар қўққис уйғонган?**

Ҳа, шу важдан саҳроларда қолдим ташналаб,
Ҳа, шу важдан сипоҳларим менадан норози.
Э, тангрилар, эй сен, Зевс, олмақом таъб,
Қайтариб ол, керак эмас Осиё ёзи!

Пишгани рост филҳол, қумга қўйилса тухум,
Офтоб рангин ўғирлаган саксовулзор бу.
Жаҳонгирлик иши бирлан на қилдинг, руҳим,
Бодиямас, ўз-ўзига қурилган дор бу!

Ё тавба-ей, қўшинларим давра қурмоқда,
Кўзларида кучли нафрат, аламзадалик,
Бир сарҳангим телбаланиб қаҳ-қаҳ урмоқда.
Бошқасида на салом бор ва на-да алиқ».

Тангрилар жим... Олда фақат беш-олти сипоҳ
Келаяпти тождор сари отни елдириб.
Қўшин аҳли ўша ёққа ташлади нигоҳ,
Улар нима келтирмоқда — хабар ё фириб?

Бирин-кетин яқин келиб сипоҳлар шу он,
Искандарга сўз қотишди шоҳона йўсин:
«Сенга лойиқ сув келтирдик, эй маҳзун, қувон»,
«Майли бизлар маҳв бўлсак-да, тождор соғ
бўлсин».

Алҳосилким, обиҳаёт бор экан олда,
Искандарга кўзачада узатишди сув,
Жами лашкар сувсаганди айни шу топда,
Ичиш ёки ичмасликни билмай қолди у!

«Агар ичсам лашкаримнинг сусаяр руҳи,
Ўз нафсини ҳақкалатди, поинсоф дерлар.
Шу аснода менга мунис кўнгил шукухи,
Кўтаринки бир гап айтай, тингласин эрлар».

«Маним азиз ҳамюртларим, аҳли жамоа!
Мана кўпдан кутганимиз — кўзачада сув.
Шуни ичсам тани жоним топурди роҳат.
Аммо тўкиб юборгайман, қилмангиз шов-шув».

Харис кўзни мўлтиллашиб сувни тўқди шоҳ,
Ёқа ушлаб қолаёзди лашкар ҳайратдин.
«Ватандошлар, сувсизликдан сира чекманг оҳ,
Мурод ҳосил бўлаверар саъю гайратдин!

Сизни деб мен воз кечдим сув лаззатидан-да,
Сизсиз менга ҳаёт тийра, даркор ҳам эмас.
Ғайрат қилинг, азизларим, жон боркан танда,
Олдинда сув бор муқаррар! Анга етар даст».

Шундог дея отга иргиби минди Искандар,
Зумда унга илакишди лашкари содда,
Наъравор бир руҳ ила тождор солди жар:
«Урҳо-ур, ҳей, қани, олға, қудуқ бор олдда!»

Ана, ҳамон чопаётир югурук отлар,
Ана, ҳамон Искандар ҳам олдинги сафда.
Унинг ҳар бир калимасин сарбозлар ёдлар:
«Урҳо-ур, ҳей, қани, олға, қудуқ бор олдда!»

Ёронлар, бу бир ҳикоят сабоқ олганда,
Узрлидир кўзи басир, қулоғи карлар,
Ҳалигидек қисталанг пайт келиб қолганда
Оз бўлса-да иккиланмас асл одамлар!

ОНА ҚОЛДИ ҚУЛБАДА ЯКТО

Ўғил кетди бошқа уй олиб,
Фотиҳа ҳам сўрамай ҳатто.
Остонада хаёлга толиб
Она қолди термулиб якто.

Келинпошша волроқ чиқди-да,
Елчитмади!— дерди у секин.
Ўз юрагин ўзи сиқди-да,
Ҳеч кимга чурқ этмади лекин.

Кундан-кунга киртайиб кўзи,
Кундан-кунга бўлди бедармон.
Нима демак оқибат ўзи?
Қалби тўла фиғону армон.

Меҳмон келса кутолмай қолди,
Остонадан чиқолмай нари,
Пиёлани тутолмай қолди
Қалтирабон ожиз қўллари.

Ул ким эди мижжа қоқмасдан,
Кечаларни опичлаб ўтган?
Ва ўзини паст олиб хасдан
Пинҳон асраб юрганин тутган?

Ул ким эди, ота урушда
Жон берганда оталик қилган?

Ул ким эди, айтинг, ким эди?
Ул бегумон — онаизор-ку!
Ўглини деб ич-этин еди,
Унга жаҳон тобакай тор-ку!

Она-бола — гул билан лола,
Нечун гулсиз қолди ул ўғил?
Ташлаб кетмиш онани бола,
Бу қандай саъй, бу қандай шуғул?

Ўғил кетди бошқа уй олиб,
Фотиҳа ҳам сўрамай ҳатто.
Остонада хаёлга толиб
Она қолди термулиб якто.

Ҳали ҳам ул ўглини ўйлар,
Уст-бошлари бутмикин, дейди.
Ўтиб борар ҳафта ва ойлар,
Она ўғил ғамини ейди.

Рўзгоридан орттирганини
Солиб қўяр бўм-бўш халтага.
Ўгли бўлса ўйлаб жонини,
Ёри билан жўнар Ялтага.

Она илҳақ, она интизор,
Ўз ўглини бир бор кўрмоққа.
Тез келсин деб айёми дийдор,
Шу ҳасратни кўчирдим оққа.

ТАНБУРИМ

Танбурим мунисми, танбурим дўстми,
Нимага қўлимдан тушмайди?
Танбурим ожизми, танбурим суетми,
Навоси баландроқ учмайди?

Ҳаққи рост, овоздор, олгирроқ шовқунлар
Учишга тўсқинлик қиладир.
Ҳаққи рост, ҳамиша учагон бад унлар,
Дилрабо куйларга йўқ қадр.

Карнаю ногора садоси
Танбурим овозин кесган.
Қулоққа чалинмас адоси,
Бормикан савтини сезган?!

Танбурим, нолима, сун бўйин,
Ўзингсан гамгузор хилватда.
Чалайлик «Муножот», «Роз» куйин,
Эшитган эшитар, албатта.

УЗИЛИШ

Наби Ғаниев хотирасига

Мушт қисиб турибман поёнсиз йўлда,
Оҳ ила бузолмай нилигун шипни...
Бир учи бўстонда, бир учи чўлда,
Ким боғлай оларкин узилган ипни?

Шу савол қаршимда осиглиқ турар,
Теварак гирдимдан жавоб топилмас.
Ҳаёт-ку бардавом тепкисин урар,
Лек азиз онларни онгсизлар билмас!

Шоирман, танобчи эмасман дўстлар,
Ишим ҳақ-ноҳақни кўрсатиб қўйиш!
Бу, демак назмгўй узоқни кўзлар,
Бу, демак Ватанни, Одамни суйиш!

Ҳолбуки, узилган ипни кўрдим мен...
Бор экан мозийда риштанинг учи.

Бу ришта қиммати жаҳонларга тенг
Ҳам унда жамулжам халқимнинг кучи.

Ана шу риштада Тоҳиру Зуҳра,
«Алпомиш», «Кунтуғмиш», «Ўтган кунлар» бор.
Ҳайҳот, бу қандоғам риштаи муҳра,
Зимнида нағмадор нафис мунглар бор.

Мушт қисиб турибман поёнсиз йўлда,
Оҳ ила бузолмай нилигун шишни...
Бир учи бўстонда, бир учи чўлда,
Ким боғлай оларкин узилган ипни?!

ҲАЛИ ШУНДАЙМИ?

Кўз тутдим, кутдим, ёр ҳали шундайми?
Аҳду вафо, нигор, ҳали шундайми?
Кўзимдан юлдузлар сочилди, кутдим
Кечалари бедор, ҳали шундайми?

Тонг саҳар шаббода келтирди хабар:
Ўзга билан дилдор!— ҳали шундайми?
Ҳижрон қиши бирла тоқай ранжурман,
Эй, ям-яшил баҳор, ҳали шундайми?

Дилгир кезларингда меҳр кўргуздим,
Наҳот, бари бекор, ҳали шундайми?
Асқарга деб эдинг висол онда —
— Сиздан кечмам зинҳор!— ҳали шундайми?

САБОҚ

Боққа кирдик. Ҳаммаёқ соқит,
Имилларди боғбон уйида.

Етар эди мудраб қари ит
Айвон олди, ариқ бўйида.

Бизни лоқайд қаршилади у:
На ун тортди ва на қўзгалди.
Боғбон чиқди, лабида кулгу,
Келинг, дея кўрпача солди.

Разм солдим у ён-бу ёнга,
Дам ўтирдим, дам яна турдим.
Ногоҳ кўзим тушиб долонга,
Устундаги милтиқни кўрдим.

Қўлга олсам бир эски милтиқ,
Қазо қилган экан эгаси.
Ит негадир бўлди-да интиқ
Эшитилди ириллаш саси!

Дам ўтмайин ўрнидан турди!
Вовуллади искаб ер бетин.
Эшик сари елиб-югурди,
Топгандайин бўлиб эгасин!

Тўқ ит овга ярамас, деган
Ақидалар эскирди бу пайт...
Овчи бўлса кифоя экан,
Ит ҳаётга боқмаскан лоқайд!

ЭИ, ҚОРА КЎЗИМ-КЎЗИМ

Ушбу жаҳон ичинда
Овора ўзим-ўзим.
Отилиб ердан чиққан
Фаввора ўзим-ўзим.

Жумла сайёра нурсиз,
Сайёра ўзим-ўзим.
Керакмас менга ТУлар,
Тайёра ўзим-ўзим.
Ғам ема, бўтам, асло,
Эй, қора кўзим-кўзим.
Эл олдида ҳамиша
Еп-ёруғ юзим-юзим.
Айюб янглиғ сербардош,
Талабгор ўзим-ўзим:
Ўткир эрур қиличдек
Ҳар сўзим, сўзим-сўзим.
Имоним муҳаббатдир,
Матлубим — тўзим-тўзим.
Ушбу жаҳон ичинда
Овора ўзим-ўзим.

БАЛИҚ ОВИ

(Масал)

Балиқ овлаш мақсадида Карим найчи
Борди бир кун денгиз сари.
«Қиргоқ томон балиқларни чақирай-чи,
Нечун улар мендан нари?»

Дея найин чала кетди қўлга олиб,
Куйга борлиқ жимирлади,
Аммо балиқ миқ этмади! Ҳориб-толиб
Карим найчи шивирлади:

«Балиқчалар ўйнамаса куйимга гар
Тўр ташлайман «ё, Нуҳ дебон!»—
Паст-баландга қуёш бирдек сочарди зар,
Ҳансирарди дашту ёбон...

Шундай қилиб, Карим найчи тўр ташлади,
Балиқчалар тушди қўлга.
Улар энди алламбало «рақс» бошлади,
Қарамасдан ўнгу сўлга.

Карим найчи хуноб бўлди буни кўриб:
«Бас қилинглар жилпанглашни!
Ҳуда-беҳуд на қилгайсиз чаппар уриб,
Тек туринг-да, эгинг бошни!

Авваламбор ҳозиргина чалганда най
Ўйнамасдан жим турдингиз!
Энди сизни олиб кетгум ўз уйимга,
Қилмоқ учун тушлик — жиз-биз!..»

Ўйнамаса ким ўзганинг найда,
Шум ният-ла тушадилар пайига!

ЎҒЛИМГА НАСИҲАТ

Мен сенга қарасам, ўйинқарогим,
Югуриб-еласан — ютуқда ёдинг.
Кўп ҳам тўп қувлама, ўқи, чарогим,
Маърифат пешвоси эди аждодинг.

Алпомиш сиёқли ота-боболар
Шу ерга тублаган истиқоматинг...
Ёдгорбек келбатин ёдларга солар
Ҳали бу қиёфанг, али қоматинг!

Кечмишда мазлумни хон-беклар еди,
Чаманда эгаллаб жойнинг энг тўрин.
Элатлар хилма-хил азобда эди,
Бу юртда инқилоб бўлмасдан бурун.

Босмачи тўралар — ёвуз золимлар,
Тилкалаб турганда ўзбеклар дилин,—
Руслардан етишган улуг олимлар,
Ўзбекка танитди ўз она тилин!

Олимлар ва лекин турфуроқ бўлган,
Бири бол тутқазган, бошқаси оғу...
Минбаъд куйинма, эй бахти кулган,
Элу халқ хотиржам, мамлакат соғу.

Улуглар тош қўйган заминга қара,
Осори атиқа, обидаси кўп.
Менгамас, муқаддас Ватанга яра,
Гиёҳин авайла, тупрогини ўп.

КЕЛ, МАҲБУБАМ...

Шайдо бўлдим, тонгум нега,
Шундан бошқа тилагим йўқ.
Сендан ўзга ёр бўйнига
Тушадиган билагим йўқ.

Осмон сулув, замин сулув
Мулойимдир шеру нарлар...
— На соз,— дерлар,— ошкор бўлув
Баланд тоғлар, тубсиз жарлар.

Фироқ жабри оғир эмас,
Турли-туман шеваси бу.
Тўкилган бу ёмғир эмас,
Балх тутининг меваси бу!

Мусаффо кўк, мусаффо ер,
Тиниқликдан нишон мангу.
Кел, маҳбубам, қўлингни бер
Юрагимга ишон, мангу...

АЛЕР

Бу кун севган ёри билан
Ҳар ким қувноқ, омон-омон!
Кел, айтамиз алёр, ўлан,
Тараф-тараф, томон-томон!
Ваъдам-ваъда, буз демагил
Шўхи жонон, жонон-жонон!
Рақиб сўзин сўз демагил
Севдим инон, инон-инон!
Нечун элга ёяй, эй ҳур,
Бу сир ниҳон, ниҳон-ниҳон!
Сенсиз нигор, қаро эрур
Еруғ жаҳон, жаҳон-жаҳон!
Боқма қиё гайрига ҳеч
Рашким ёмон, ёмон-ёмон!
Шукронаман, эртаю кеч
Дорилзамон, замон-замон!
Қош-кўзларинг ўқ отмасин,
Тийри камон, камон-камон!
Асқар бахтин йўқотмасин,
Шайдоинг у ҳамон-ҳамон.

ХАЙР ДЕМА

Емғирдан сўнг очилди боғлар,
Энди еллар гирдикапалак.
Астагина титрар япроқлар
Хайр дема, беозор малак.

Қара, қандай нафис тароват,
Осмон аро хил-хил камалак.
Энди келди сокин ҳаловат,
Хайр дема, беозор малак.

Тўзғиб кетган сочинг паришон,
Кокилларки, ҳали жамалак.
Эртанги соф кунларга ишон,
Хайр дема, беозор малак.

Айрилиқдан қалбим аламда
Сен ҳам кетсанг, маъсума фалак.
Нима қолар менга оламда?
Хайр дема, беозор малак.

ВАСЛ ИСТАБ...

Ярим кеча, қоронгу,
эшик олди дим-дим.
Кўнгил деразасини
чертаётган ким-ким?

Гоҳ аллаким пичирлар,
гоҳ қоқади им-им.
Деразангни оч дейди,
оч дейди у сим-сим...

Ана, юксак-юксакдан
учди юлдуз жим-жим...
Гумбазсимон осмонмас,
усти ёпиқ тим-тим!

Ер бедарак, йўлига
босилганми чим-чим?
Ҳаёт анор сингари
Дейди мени шим-шим...

КЕЛ, ЎРГАНГИН...

**Ер азоби меним учун фароғат,
Дилгинамга, дейман, доим қил тоқат.
Матлабимдир: муҳаббатга садоқат,
Кел, ўргангин мендан севги фанини!**

**Ишқ сиррини якки кўзим қилмас фош,
Фош қилса гар мажнун олиб кетар бош.
Нола қилсам мум сингари эрир тош,
Кел, ўргангин мендан севги фанини!**

**Юрагим бор: гул бағрини қилур чок.
Саодатманд — ким риёзат чекса пок.
Ишқ жинсида йўқ фақат сув, ҳаво, хок.
Кел, ўргангин мендан севги фанини!**

**Ишқ дегани танламайди рутба, жой,
Ер олдида журъатсизнинг ҳоли вой,
Кулбам сари қўйиб қадам кўркабой,
Кел, ўргангин мендан севги фанини!**

ЙУҚ-ЙУҚ

**Ою қуёш матлабдир,
Ундан кўҳлик йўқ-йўқ!
У бўлмаса жаҳонда
Барча шўхлик йўқ-йўқ!
Севиб уни:— Фариштам,—
Десам дейди:— Йўқ, йўқ,
Менга ошиқ бўлганлар
Афсус ейди, йўқ-йўқ!
Қиё боқсам қалбингда
Қолмас дармон, йўқ-йўқ!
Қолар фақат қалбингда**

Хазин армон, йўқ-йўқ!
— Ҳай-ҳай,— дейман жавобан,—
Ошиқма кўп, йўқ-йўқ.
Куйиб сенинг кўйингда
Бўлсам-да чўп, йўқ-йўқ!
Бог сайрига юр бирга,
Дема ҳилол:— Йўқ, йўқ!
Сендан бошқа севдигим,
Кўркабойим, йўқ, йўқ!

АМЕРИКАЛИК ШОИР ХИТОБИ

Ердан то осмонгача
Марҳаматли табиат
Улғайиш ва маҳв бўлиш
Ҳидларини сочибдир.

Аммо кўҳна қуёшга
Азалдан-да мангулик
Абадият қучоғин
Эринмасдан очибдир.

Оҳ, ул қуёш тобакай
Тиканга ҳам, гулга ҳам
Раво кўриб тафтини
Тенг нур сочиб турибдир!

Оҳ, ул қуёш вулқонни,
Кўчкиларни, селларни,
Ҳароб бўлгон элларни
Кўп марталаб кўрибдир.

Биргина мен қайрағоч
Этагида бенурман!
Кун нуридан маҳрумман,
На гуломман, на ҳурман!..

Чанг ичида қолган гул
Мен эмасми, эй қуёш!
Нурга барча наботот
Тенг эмасми, эй қуёш!

Қолма, булут ортида
Ўзингга йўл оч, қуёш!
Қайрағоч этагига
Нурларингни соч, қуёш!

УСТОЗ БИЛАН СУҲБАТ

I

Устозим деб ёзмоқ бўлдим сизга атаб шеър,
Бу туйгулар тошқинини меҳрга йўйдим.
Ва ниҳоят хаёл билан Сизни, Алишер,
Тўппа-тўғри рўпарамга келтириб қўйдим.

Қани, энди, сидқу содиқ бир фарзанд сифат
Тўлиб кетган юрагимни бир-бир бўшатсам.
Қани, энди, сидқу содиқ бир фарзанд сифат
Ҳаёт отлиқ бу тоғларда тошлар ушатсам!

Йўқ, йўқ, устоз, изтиробда қараманг маъюс,
Юрагимда на шак қолмиш ва на-да гумон.
Бугунги кун о, Сиз билан туриб юзма-юз,
Айтаманки, йиллар ўтди, бошқадир замон!

II

Бу оламда барқ урмоқда янги жамият,
Бу оламда меҳнат аҳли кун кўрар озод.
Ва уларнинг кўксидаги ҳақиқий ният —
Коммунизм! Қурувчиси эса одамзод.

Миллионларнинг бири бўлиб ушбу дунёда
Иш устида лаҳза-лаҳза тўкаман терлар.
Катта-катта заводларга бориб пиёда
Илғорларни мадҳ этаман, тўқийман шеърлар.

Меҳнат қилган ҳар бир ишчи топди шараф-шон,
Меҳнат қилган ҳар бир ишчи олди яхши ҳақ...
Қаранг, қандай одамлар бор: мисли Зарафшон
Қиргогига сиғиб-сиғмай оқади барҳақ!

III

Истагингиз бажо бўлди замонлар оша,
Телевизор деб аталди ойнаи жаҳон.
Кун ботганда юз очади турли томоша:
Коммунистлар саф олдида турар қаҳрамон!

Вале бошдан йўқолмайди кучли хотира,
Юрагимга дунё-дунё ташвиш чўкдириб.
Радио ҳам гапиришдан тинмайди сира,
Ҳар кундаги савдоларни менга уқдириб.

Жуда қизиқ туюлади кўчманчи дунё,
Бейхтиёр келган киши кетар хоҳишсиз.
Наҳот кўрган-кечирганим ўткинчи хулё,
Наҳот бир бор умр фасли ўтмайди қишсиз?!

IV

Бир вақтлар ёзгансиз-ку, Навоий бобо,
Шоирона мен ҳам кутдим, гулрў келмади.
Дилгинамга жодир «Хамса», лекин, ажабо,
Кўзларимга нам келди-ю, кулгу келмади!

Худди шундай тарихларда не-не ақобир
Еру кўкни қорайтирган дод деб, оҳ уриб.
Ҳалигача не жумбоққи, ҳазрати Бобур
Ўз даврида оҳ чекканмиш шоҳ бўла туриб!

Қайси алам, қайси ғаму, қайси жабрдан,
Қатра-қатра ёш тўкканлар, билломай доғман.

**Чунки ўзим серташвишли илғор даврда
Эзгулик, деб курашганга хеш-у паноҳман.**

V

**О, Алишер, қанча-қанча йиллар гамини
Йиглай-йиглай даст кўтарди беш нафар авлод.
Мен-чи: ўша куйиб кетган диллар гамини
Юрагимда асраганча юраман, ҳайҳот.**

**Чунки тортар диққатимни бу кўҳна олам,
Бу жонсарак вужудимни айлар шавққа банд.
Ўтмишларнинг қат-қатидан ўрлар дарду гам?
Мен ҳам ахир тош эмасман, фоний одамман!..**

**Олисларни кўриш учун умр карвони
Сабоқ экан, кипригимни ёш қилиб қўйди.
Кейинчалик ҳар бир кузнинг барги хазони
Юмшоққина юрагимни тош қилиб қўйди!**

VI

**Ибтидодий даврларда яшаган одам,
Билмаганмиш на бўхтоғу, на-да игвони.
Билмаганмиш соқнигина яланғоч олам
Ҳозиргидек сертўлқинли шўриш-гавғони.**

**Модомики, хотиржамроқ бир шеър битай десам,
Юрагимга солар АҚШ атом хавфини.
Ер юзини ёвузлардан бекитай десам,
Кўраманми атрофимда дўстлар сафини?!**

**Ҳа, ёр-дўстлар овозини эшитмоқдаман,
Уюшмоқда турли миллат урушга қарши.
Култепага айланмагай гуллаган чаман,
Эшитилгай байналминал қўшиғи — марши!**

Ширинларнинг, Фарҳодларнинг Хусравӣ бизга
Ишлатолмас ажабтовур жодуларини.
Кенг йўл тўшаб боражакмиз Коммунизмга,
Мўл-кўл айлаб тонг-ла қуёш ёғдуларини!

Ул бўстонда яйрагайсиз сиз ҳам, Навоий,
Янграр шеърү газалингиз ўлмас куй бўлиб...
Ушалади орзуингиз, бўлмас ҳавойи,
Келажакка қарамайсиз маҳзун ва тўлиб.

Лек унда ҳам излагаймиз давою тадбир,
Лек унда ҳам Сиз ўзингиз назм сарвари.
Одамзод — бир, Ер шарӣ — бир, Эътиқод бирдир;
Интиламиз зулматлардан ёруғлик сари!

ТИНЧЛИК БЎЛСА БАС...

Юксакдан, ундан-да авжлансанг сал нари
Ер сатҳи кўринар ғоят кенг.
Ўлкалар ранго-ранг харита сингари,
Денгизлар япалоқ тошга тенг.
Шу онда жонланар кўнгилда бир тилак,
Орзуки беқиёс, муқаддас:
Заминни яшнатмоқ ишқида бу юрак!
Улуғ Ер тинч-омон бўлса бас!

ИССИҚКЎЛ МАНЗАРАСИ

Тўрт ёғи тоғ, ўртаси кўл,
нашвати боғ-роғлари мўл.
Емғирдан ер, барглари ҳўл.
Сув сепгандай топ-тоза йўл —
икки чети дарахт саф-саф.

Кўли синган шиша — чил-чил,
товланади ажиб хил-хил.
Балиғи ва қуши мил-мил,
қиргоғида шифобахш гил
оёқларга тегар чап-чап.

Не мўъжиза, қандоғам сир,
чўкиб ётар тепалик, қир!

Шабадаси эсар гир-гир.
Ўрмонни айлансанг бир
оёгингга кийиб шап-шап.

Пасттекислик ёқаси чок,
гиёҳлари нақ садди пок.
Қарагату ёввойи нок
бўлиб ётар бамисли хок,
юксакликдан тушиб тап-тап!

Қир чечаги очилган тар,
бир ёқда ўр, бир ёқда жар,
харсанглари соқов ё кар...
Истироҳат истасанг гар
ҳар нарсадан излама наф.

Тоғларининг чўққиси қор,
қуёш унга қилмайди кор.
Балки кучли зиёга зор,
Балки беҳад армони бор,
Мунча мискин, мунча камгап?..

Шамол унда тортади ҳу
Тутиб бизга гулдан мушкбў.
Сайр этади неча гулрў,
роҳатижон Исияққўл бу,
чарчогингни айлагай даф.

КЎЛДАГИ ГЎЗАЛЛИК

Гирдимда маним
Ҳузур-ҳаловат.
Йўқ сира жабр
Ила адоват...
Жил, эй, қайигим,

Кўл бўйлаб секин.
На создир яшаш
Бемакру бекин!
Бир ёнда заррин
Қамишзор адил,
Кузги ёмғирга
Дош берар дадил...
Бир ёнда елкан
Лермонтов руҳин
Излар,
Ахтарар
Дилбар шукуҳин!
Жонфизо азим
Шу қадар зўрки,
Бу гўзал хилқат,
Бу лавҳа кўрки,
Бу оби ҳаёт,
Бу ҳусни нажиб —
Юзганим сари
Туюлди ажиб.

КУТИШ

Бир орзуда ёнар бояқиш,
Келармикин, дейди нигоро.
Кутишдаги нотинч орзиқиш
Оразига беради оро.
Тўлқин урган қоп-қора сочи
Елкасида енгил ёзилар.
Тилга келмай юрак тилмочи,
Қафасдаги қушдек эзилар.
Гўзалликка мафтун нигоҳи
Севгисини айлайди баён.
Кўкрак кериб чиқазган оҳи
Такрорланар аҳён ва аҳён.

Умидини йўқотмай сира,
Севгилисин кутади ҳамон.
Ой кўринди ва лекин хира,
Шахло кўзи ёшлангансимон.

ПАРВОЗ

Мен уни ўйласам
Чароғон бўлади оламим.
Мен уни ўйласам
Қора қон бўлади оламим.
Нечун шўх кунларни хотирга олмоқ?
На даркор юракка талхвор ниш уриш?
У ахир, фаришта ҳам момақаймоқ.
Йўқ, унинг қошида беролмам туриш.
Қош қоқиб бир имо қилсами —
Бузулур аҳдлилар аҳди!
Товусдай ўрнидан жилсами —
Қўзгалур кексалар шаҳди!
Гоҳида назарга илиши,
Ситами, навозиш қилиши,
Ёқимли овози;—
Бари бу
Шоирнинг шукуҳли парвози.

ОТГАН ТОШИНГ...

... га

Отган тошинг «шалоп» этиб ҳовузда
Тўлқинсимон доиралар ясади,—
Бамисоли карашмалар қош-кўзда
Ишва қилиб юзларингни безади.

Нилуфарлар тутди менга оқ коса,
Мушку анбар теваракка таралди.
Ўйнаётган насим эмас — раққоса,
Қара, янги «Тановар»лар яралди!

Оҳ, бу фурсат, боларилар гул излаб,
Зумрад тўнли водийларга жўнади.
Оҳ, бу фурсат, шоир турмас йўл излаб,
Гинанг бўлса кел, ситам қил, кўнади.

ҚЎШИҚ

Соҳил бўйлаб эсган шамол,
Кўкрагимга тегиб ўт-ей, тегиб ўт-ей.
Бевафо ёр топмас камол,
Гарданини эгиб ўт-ей, эгиб ўт-ей.

Армонда кўп қолдирмайин,
Сочларини фарқини буз, фарқини буз!
Олгин, аммо олдирмайин
Бўйнидаги маржонни уз, маржонни уз!

Бўйнидаги инжу шода —
Рақиб тақдим этган совга.
Асқарга ҳам нохуш, дод-а,—
Рақиб тақдим этган совга.

Соҳил бўйлаб эсган шамол,
Кўкрагимга тегиб ўт-ей, тегиб ўт-ей.
Бевафо ёр топмас камол,
Гарданини эгиб ўт-ей, эгиб ўт-ей.

МЕРОС

(Ҳазил)

Оқшом тушгач кулбамга маним,
Кириб келди бир тўда қўноқ.
Ҳаммаси ҳам ёвларга ғаним,
Ҳаммаси ҳам дўстларга ўртоқ.

Уй тўридан бериб қўйдим жой,
Улар бунда фироқ кўрмади.
Мезбон деган мисли Ҳотамтой,
Уч кун эмас меҳмон ҳурмати.

Айтилгач кўп ажойиб сўзлар,
Ошкор бўлди уларга розим:
— Менинг кулбам, ҳарҳолда, дўстлар,
Фарзандимга қолиши лозим!

БИР КУН ҚАЙТАМАН

Сом тоғида Муқанна якка,
Ўй суради... Нест бўлди шаъни.
Учгуси бор бугун фалакка,
Бироқ қанот дегани қани?

У ўзини маъбуд деб атаб,
Тополмади ёвларга чора!
Кошки ёнса! Турмаса тутаб,
Руҳи учса юксакда зора!

Неча кунки қаланар ўтин,
Катта гулхан ҳозирланади.
Бурқсиб-бурқсиб чиқмоқда тутун,
Чоҳ ичида олов ёнади.

«Ҳа, Муқанна, ўзингни ташла,
Душман яқин, бузар қалъангни.
Жасоратни сен ўзинг бошла,
Қайтариб ол ёвдан далангни!

Ҳа, Муқанна, ўлимга шайлан,
Руҳинг учсин юксак-юксакка.
Юқорида толега айлан,
Сен ҳам яша дунёда якка!

Лашкар нима, қўл силтовингдан
Ағдарилгай босқинчи араб.
Бошдан жудо бўлавергай тан,
Лол қолгайлар фалакка қараб.

Ҳа, бу сенсан, Муқаннадирсан,
Кира олгунг ҳар хил шаклга.
Энг бошланғич рақамсан — бирсан,
Сен қудратсан шуур — ақлга!

Қани ташла, бир кун қайтасан
Диёрингга ёруғ юз билан!
Ботирларга раҳмат айтасан,
Олқишлайсан эзгу сўз билан».

Шу тариқа ўй суриб бўлди,
Оташпараст Муқанна, дўстлар!
Чоҳга отди ўзини, ўлди,
Лекин ҳамон осмонда кўзлар.

Ўтиб борар ҳафта ва ойлар,
Ташлашади юксакка кўз қир...
Еши юздан ошган бобойлар,
Ишонишган унга барибир!

АВАЗ МОНОЛОГИ

Мен ҳали ўлгоним йўқ,
Телба ҳам бўлгоним йўқ.
Бахтиёр кимсалардек
Очилиб кулгоним йўқ.
Қўлга олиб созимни,
Кўнглимдаги розимни
Очиқ айтгум, элатлар
Эшитар овозимни.
Оёқ-қўлда гул-кишан
Етди дилга озори,)
Парваришсиз ётибман,
Тун-кун азоб ичинда.
Барин бир-бир айтурман
Достону боб ичинда.
Жумла лоқайд биргина,
Шоир сўзлар ростини.
Хон — мустабид, тобакай
Билмас баланд-пастини.
Қулоғи тору чангда,
Эшитмас халқ додини!
Қилмас сира хотирот
Ота-бобо ёдини. |
Ҳар кўчада киссавур,
Таҳликада жон мудом.
Аваз бўлсанг иллатни
Фош айлабон ён мудом!
Асл шоир қўрқмайдур:
Сарой бирла юзма-юз —
Қилур дангал мулоқот
Зероки авом маъюс!
Ҳарам ичра «ғунчалар»
Очилмасдан сўладир.
Канизагу гулом — хор,
Йўқ яхши сўз, йўқ қадр.

Сарой айшу ишратда
Қилмагай тарки одат.
Қолиб кетгай иффатсиз
Зевар ила Саодат¹
Ҳақ сўз учун кўрдинг-ку
Сени жинни дедилар!
Очиққан ит сингари
Ҳаётингни едилар.
Аваз, энди қўл силта,
Бўлма сарой шоири.
Йўқса мангу тор келгай
Кўзларингга эрк ери!

ПАБЛО НЕРУДАГА

Сен бор эдинг, яшардинг,
Энди бўлса юмдинг кўз.
Айтмоқдаман шу важдан
Сидқидилдан сўнгги сўз.
Сен бор эдинг, яшардинг,
Бирданига йўқ бўлдинг.
Гўё ёйдек замондан
Учиб кетган ўқ бўлдинг!
Сен бор эдинг, яшардинг,
Жасадинг хок кўмди, оҳ.
Наҳот ёруғ оламини
Тарк айладинг баногоҳ?
Хайр, кўнгил сурури,
Бўлдинг хокка баробар.
Келиб-кетиш азалдан
Қисмат экан, биродар!
Омадинг қулф урганда

¹ Хон ҳарамидаги қизлар.

**Чақди сени илонлар —
Айтиб адо этолмам
Улар фалон-фалонлар!..
Еруғликни севардинг,
Кўролмади рақиблар.
Солди сени шу кўйга
Тергашлару таъқиблар!**

Болаларга

ЖАНОБ ПРЕЗИДЕНТГА

*АҚШ президентига Пат
исмли боладан хат келди.*

(Газетадан)

Ёздим сизга хат
Туғаб бардошим.
Менинг отим Пат,
Саккизда ёшим.

Жаноб президент
Ўилмангиз уруш.
Йўқса, шаҳар, кент
Бермайди туриш.

Бир орзуим шу —
Кириб ўн ёшга,
Тинчгина боқай
Ер ва Қуёшга.

БАРГИЗУБ

Ўсган жойинг, дала-тузинг —
Йўл ёқаси, адир, чаман.
Гиёҳларнинг асли ўзинг,
Менга фақат сен матлубсан.
Баргизубсан, баргизубсан,
Менга фақат сен матлубсан. •

Камсуқумсан, сабзазорда
Кўринмайсан намойишкор.
Дейдиларки, датшу тоғда
Йўловчига бўлибсан ёр.
Баргизубсан, баргизубсан,
Ўзинг аъло, ўзинг хўбсан.

Қиёфасин дўст беркитса,
Ундан койиш-озор етса,
Огир кезда ташлаб кетса,
Бизга дилжў бўлган ўтсан,
Баргизубсан, баргизубсан.

ПАЗАНДА

Бизнинг Мунис пазанда
Кийиб оқ халат.
Ошхонада тайёрлар
Антиқа салат.
Паррак-паррак кесилган
Арчилган тухум.
Салат учун кўкатлар
Албатта муҳим.
Ўрдаксимон бодринг ҳам
Қилинган удда.
Қараб турган Ширин дер:
— Қойил-ку жуда!

ЎХШАТИБ ЧИЗОЛМАДИМ

Картон, бўёқлар олдим,
Тоққа яёв йўл солдим.
Олиб анча таассурот,
Чиздим ранг-баранг сурат:

Кўкда қуёш нур сочар,
Шўх кийик сакраб қочар.
Ўтлар қўю қўзилар,
Тор сўқмоқлар чўзилар.
Тоғ бағрида кенг дара,
Учиб борар қарқара.
Чўққига чиқолмадим,
Ўхшатиб чизолмадим.

ХҲРОЗЧА

Тонг саҳарлаб қўндоқда,
Бошда қизил папоғи.
Қаппаяр қичқирганда
Томоғида бобоғи.

Қолган ота хўроздан
Бу қичқириқ сабоғи.
Қичқирмаса эрталаб
Очилмайди қабоғи.

Отмайди,— дер,— менсиз тонг...
Гердайнши бор ғозча.
Дуч келса гар мушукка
Писиб қолар хўрозча.

ЧУМЧУҚ

Кийган тўним беқасам,
Ашулам шу: «Чиқ-чириқ».
Шохдан-шоҳга сакрасам,
Айтинг, менга ким шерик?

Шохдан-шохга сакрамоқ
Қандай маза, қандай гашт.
Уйнаймизми жуфтми-тоқ
Кезиб ёбон, кезиб дашт?

Ўрилганда бедалар
Далаларга қўнаман,
Кесак отса, болалар
Чирқирашдан тинаман,

ЕЗНИНГ ҚУШИ

Эй, болалар!
Келди яна
Езнинг қуши — жиблажибон.
Яланг ерда юрар, яна,
Иўқ эс-ҳуши, жиблажибон.
Ажойиб Ҳинд ўлкасидан
Юртимизга келган ўзи...

Қўрқар одам кўлкасидан,
Дум-думалоқ мунчоқ кўзи.
Боши билан бўйни оппоқ
Чопар гўё аҳволи танг.
Тош отманглар!
Юрсин қувноқ,—
Қанотлари зангори ранг.

Ҳашарот кўп гулшан, боғда,
Насибасин териб есин.
Ўлкасига кетар чоғда \

Бизларга у раҳмат десин!

ПАНД

Отланибди Нор ака
Ун беш кунлик сафарга.
Жўнар экан, вокзалда
Дебди ўгли Зафарга:
«Энди, ўғлим, ёшмассан,
Ун икки ёш — катта гап.
Ойинг юмуш буюрса
Тўнгиллама, бурма лаб.
Сафар мени кутмоқда
Сенга қолди бу ёғи.
Қўй-қўзига қарагин
Камаймасин туёғи.
Ўтлоқларга олиб бор,
Оч келмасин қўй-қўзи.
Сўнган ташла итингга —
Ҳовлимизнинг юз-кўзи!
Дон-дун бергин товуққа
Қақақласа хабар ол.
Бузоғинга бир кунда
Икки маҳал хашак сол».
Жўнаб кетгач адаси
Нор юмушга шайланди.
Қўшни боғ-роғ, ўтлоқни
Гулзорларни айланди.
Режа тузиб узоқ вақт
Янгича иш бошлади.
Қадамини шахдамроқ
Ҳовли томон ташлади.
Қўй-қўзию товуқ, ит,
Хуллас, барча хўжалик —
Энди унинг измида
Бўлиб кетмас кўчалик.
Дабдурустдан ажабо
Бузоқ қурғур маъради.

Хавотирнок кўз билан
Зафар унга қаради.
Роса бир боғ ўт берди
Боғлиқ турган итига.
Сўнгак отди бузоққа
Қарздорман деб этига.
Беда солди товуққа
Қўй-қўзига берди дон.
Не тонг, Зафар «даврида»
«Камол топса» тирик жон!
Ишдан келса онаси,
Аҳвол чатоқ қараса.
— Нима қилдинг бузоққа?
— Сўнгак бердим маъраса.
— Оч қолибди итинг ҳам...
Вой, товуққа дон қани?
— Етмасмиди адамнинг
Ҳамиша дон бергани!
Беда солдим, яйрашсин,
Дон есин қўй-қўзилар!
— Бунақада ҳаммаси
Таппа-таппа чўзилар!
Бундай қилма, ҳар бири
Ичар суйган ошини...
Бу гап ботди Зафарга
Хам қилди у бошини.
Сир бой бермай бироқ у
Қўй, товуқ, ит, бузоқни —
Қамаб оғилхонага
Чамалади узоқни.
Ўйлай-ўйлай ниҳоят
Топди тадбир дарагин:
«Бу дон, бу ўт, бу сўнгак,—
Есин улар керагин!»
Шундай қилиб, жонзотлар
Жой-жойидан олинди,

Ейилажак емишлар
Бир идишга солинди.
Аmmo аллапайтгача
Бузоқ итдан чўчиди.
Қўй-қўзилар товуқни,
Кўролмасдан мужиди.
Қайтиб келди шу асно
Нор ака ҳам сафардан
Боғу роғни айланди,
Ҳол сўради Зафардан.
Йиглагудек бўлиб у
Гап уқдирди дадага:
— Қўшинг итни итларга
Қўй-қўзини подага.
Товуқ қолсин ҳовлида
Керак бизга тухуми.
Сиз келгунча дош бердим
Йигламадим — муҳими.
— Баракалла, тойлогим,
Лекин берма йўл-йўриқ.
Сенга қолса ҳовлимиз
Қолар гулсиз, қуш-қуруқ,
Мен нимани ўргатсам
Сен шуларга зеҳн қўй.
Шунда очдан ўлмайди:
Товуқ, ит ва қўзи-қўй...
Аввало сен қамагин
Товуқни катагига,
Итни эса боғлагин
Ҳовлининг этагига.
Қолсин оғилхонада
Қўй-қўзи ва бузогинг.
Шундай тартиб ўрнатсанг
Яқин бўлар узогинг.

Янги шеърлар

БАЙРОНГА ЖАВОБ

Умидим — шоирлик, орзу айб эмас,
Сафларда бўларман балки эрта мен.
Зотан мен қалбимни альбомга эмас,
Одамлар кўксига дафн этаман!

МАЖНУНТОЛЛАР

Яшил ува, ўтлар моллар,
Синиб ётар шаббаи шох.
Мажнунтоллар, мажнунтоллар,
Мен севгимни йўқотдим, оҳ...

Сув бўйида турган соллар,
Тураверманг тахтакашдек.
Мажнунтоллар, мажнунтоллар
Тураверманг бағри тошдек!

Бошга тушди ғариб ҳоллар,
Осмон йироқ, ер қаттиқми?
Мажнунтоллар, мажнунтоллар,
Ўлим ёхуд ор қаттиқми?

Ёсуману ёвуз золлар
Севгимга банд солганмикин?
Мажнунтоллар, мажнунтоллар,
Ёрим омон қолганмикин?

Пур ҳикматли оқил чоллар,
Мадад беринг — ҳолим табоҳ.
Мажнунтоллар, мажнунтоллар,
Мен севгимни йўқотдим, оҳ!

ОШИҚ ҲАСРАТИ

Қуёш менга кулмоқчийди,
Етмоқчийди ойга дастим.
Шамол ҳамроҳ бўлмоқчийди,
Шиббаланди баланд-пагим.

Букун додим кўкка етган,
Ерга тенгдир бўю багим.
Қуёшимни ниҳон этган
Булутларда қолди қасдим!

ШАХМАТ ҲИНИ

Осон йўлни тутганди
Илгари собиқ фарзин...
Чиқ!— дедилар ўиндан
Тингламасанг эл арзин.

Бир пиёда қўзғалиб
Деди: «Шу ҳам юришми?
Йўлни сариқ донага
Бекор очиб туришми?!»

Пиёдаман, агарда
Бўлиб қолсам фарзин мен
Эшитардим, аввало
Пиёдалар арзин мен».

Собиқ фарзин панд еди—
Чиқиб кетди майдондан;
Бало-қазо келгандай
Иттифоқо осмондан.

Еру дўстлар ўлмасин,
Пиёдани қўлашди.
Ўзларин «қурбон» қилиб
Пакка сари йўллашди.

Пиёда юра-юра
Охири бўлди фарзин.
Бошқача сизди кейин,
Юксакда ҳаёт тарзин.

Аввалгидек заҳмат йўқ,—
Йўл бирам равон, ҳайҳот!
Бир ёнда фил бош силкир,
Гижинглар бир ёнда от!

Фарзин юриш бошлади,
Қадами ҳам шоҳона.
Топиларди, албатта,
«Ҳимояга» баҳона.

Пиёдалар йиғилиб,
Дедилар бир кун унга:
«Қани у ваъдаларинг,
Айландими тутунга?!»

Янги фарзин уларга
Ушқириб қолди ногоҳ:
«Тартибот йўқ сизларда,
Эмассиз шоҳдан огоҳ!

Ул эски фарзинга ҳам
Билдим: осон бўлмаган,
Сизларни деб ҳаётда
Унинг бахти кулмаган».

ХИРОСИМА ҲАСРАТИ

Урушқоқлар

шевасидан

доғман ҳануз

бир замонлар

иттифоқо

калхат учди...

Давоси йўқ

дардим билан

«соғман» ҳануз,

биноқ

мажруҳ

аҳолимнинг

етти пушти.

Урушқоқлар

шевасидан

доғман ҳануз

Чалинг,

букун,

ҳей, одамлар!

Жомимни сиз,

уйғотганча

элни

гафлат

уйқусидан!

Бонгга тенгланг

энди

ҳаёт шомимни сиз.

Фориг бўлсин

халқлар уруш

қайгусидан!

Чалинг,

букун,

ҳей, одамлар,

жомимни сиз.

Зеро,
аҳлим
бўстонимга
бирин-кетин

Келишди-ю,
сўнг
кетишди
биратўла!

Эриб кетди,
қолгани йўқ
ҳатто метин,

Нурлантирди
ич-этимни
бадкор
шуъла,

етти пуштим
заҳарланди
биратўла!

Сайёрани
хотир қилсин
уруш
деган,

Вайронага
ўзим
тирик намунаман...

Биродарлар!
Билиб қўйинг,
заҳм еган

бир оғочман —
на ўсаман,
на унаман!..

Вайронага
ўзим
Тирик
намунаман!

Шу
қолда
қам
қайтбахшлик
руҳимга эш.

Менга
Совет
Иттифоқи: — Мадад ол! — дер.
Жаҳондаги
элпарварлар
ақрабо-хеш,

биноқ
кўнглим
насл-насаб
ташвишин
ер.

Менга
Совет
Иттифоқи: — Мадад ол! — дер.

* * *

Сўзлашайлик сен билан холи
Ноз-карашма қилаверма кўп.
Менга етар бир тутам толе,
Агар десанг гапларимга: — Хўп.
Бўйнингдаги шода маржон-дур
Совуқ эрур товлансин минг бор.
Мени фақат исита олур
Садоқатинг ва меҳринг, дилдор.

ГУЛ ВА БУЛБУЛ

Ишқинг билан ўртанар кўнгул,
Сеҳрлисан эрка ватаним.
Шоирингни — фигонли булбул,
Бўстонингни гул деб атадим.

Ел эсади, ҳаво ҳам муздай,
Қош қорайиб оқшом тўшалар.
Бир чеккада нозанин қиздай,
Мени чорлар хилват гўшалар.

Манзарангни севаман жондан,
Анвойи гул дилга ёқади.
Рўпарада шашқатор фонтан,
Оққуш янглиғ қанот қоқади.

Қанча-қанча йўллардан ўтдим,
Ранг-барангдир бу олам асти.
Сени энди ёқимтой юртим,
Кўтаролсин шоирнинг дасти!

* * *

Тинчинг сира йўқ эрур
Эҳ, дарё, дарё!
Юрагингда беадад
Ҳасрат бор гўё.
Майли, қоя-тошларга
Урил-у, чекин.
Пойингдаги тошларни
Қўзғатма лекин.
Остингдаги тошлармас,
Бу кимнингдир шан —

Орзулари бўлгану
Тошга айланган.
Эҳтимолки, бу ҳасрат
Ўртар дилингни,
Афсусдасан чўзолмай
Ёрдам қўлини.
Шундай бўлса агарда
Тугён сол, такрор.
Қучоғингдан тошларни
Ирғитиб юбор!
Улар эркин ҳавони
Шимирсин, қонсин.
Оташ бўлиб доимо
Юксакда ёнсин!

ҚАТЪИЯТ

Кутиб бўлдим
 баҳоримни мен,
Зерикмасман,
 чекмам
 энди ғам.
Очилмоқлик
 вақти келди,
етар
 энди
 ғунчалик!
Мен қанчалик
 аждодимни
Юксакларга
 кўтарсам,
Авлод
 мени кўтаради
Юксакларга
 шунчалик!

* * *

Чин дўсти кўз юмаётганда
Очиляпти гул-гул, дугонам...
Ераб, нечун қилар у ханда,
Ваҳ, сочлари сунбул, дугонам?!
Е дўстини кўзга илмасми,
Нима билан машғул, дугонам?
Еқа ушлаб, ғигон қилмасми,
Гулсиз қолса булбул, дугонам?!

ҚЎШ РУБОИЙ

(Умар Хайёмга иқтибос)

Бу гулни даставвал дедилар янги,
Хусусан жалб этди мушк бўйи, ранги.
Кўзларни қувнатди. Ҳеч ким боқмади —
Хазонга юз тутиб чиққанда чанги!

* * *

Кетишни ўйласам босади ваҳм,
Даврон тез ўтади, йўқ унда раҳм.
Нега мен келдимۇ нега кетаман?
Нуқул ўй сураман қилолмай фаҳм.

ТЎРТЛИКЛАР

Фазилатим, кам ила кўстим
Сизга аён, олмоқ керак тан...
Ўзим мерган бўлмагач, дўстим,
Кимларнингдир отган ўқиман!..

Ўлим ҳақмиш, қочиб бўлмасмиш
Ибтидога бор эмиш адо.
Мушфиқ она аммо ўлмасмиш,
Ундан келиб турармиш садо.

Инонмаслар ҳалок бўлган арбобни
Мақтаб-мақтаб ботирлигини айтсалар.
Денгиз ичра чарх урувчи гирдобни
Қайдан билсин қирғоқдаги майсалар!

ФАРДЛАР

Осмон ўз бурчини билиб турибди;
Она-ерга таъзим қилиб турибди!

Ҳақсизликни кўрсам қалбим бозиллар,
Водариг, мум тишлаб турар фозиллар!

Дунёнинг ишига бермоқ керак тан:
Ўсган соч қирқилди ошгач ҳаддидан!

Менга шифо эрур одамзод дарди,
Шу фикр, шу ўй-ла кўнгил қабарди.

Эсхил

ЗАНЖИРБАНД ПРОМЕТЕЙ

ПРОМЕТЕЙ

Жим турмоққа мағрурлиги мажбур этар, деб
Уйламанглар. Илло дилдан азобланаман
Ўзим ушбу шармисорлик таманносидан.
Барча янги маъбудларга мансаб берилди,
Менга ато этилгани шармандаликмми?
Булар бари сизга аён, бу тўғрида бас,
Фонийларнинг азобидан гап очган маъқул.
Ахир мен-ку, онгсизларга идрок бахш этиб,
Мулоҳаза юритмоққа ўргатган маъбуд,
Буни миннат юзасидан гапирмаяпман.
Вале барча эзгулигим моҳиятини
Тушунтириб берай, дейман, бир бошдан сизга.
Авваллари одамларнинг кўзи бўлса ҳам
Кўрмас эди, қулоқ бору эшитмас эди.
Кун кечарди аллақандай гафлат ҳобида:
Билишмасди нажжорликни, гиштин уйларни
Қуришмасди, зах горларда нурсиз хилватда
Қумурсқадек ожизона кун кўришарди.
Фаслларни фарқ қилолмай довдирашарди,
На баҳорни, ва на қишни, ва на-да ёзни,
Ва на неъмат улашгувчи кузни ўшанда.
Билиб-нетмай ҳар нарсага уришарди қўл,
Мен бўлсам-чи, кўрсатмоққа муяссар бўлдим;

Уларга кўк юлдузларин чиқиш-ботишян.
Илк бор ўзим риёзатдан, наҳв илмидан
Сабоқ бердим, бахш этгандек она Музани.
Ҳам даставвал ишлаб чиқдим бўйинтуруқни,
Шу боисдан ювон тортди ваҳший ҳайвонлар.
Жисман мушкул бўлган меҳнат, одамлар учун
Енгил бўлди. Аробага отларни қўшдим,
Итоаткор жилов бердим зодагонларга.
Мендан бўлак денгиз аро илдам елувчи
Учқур қанот кемаларни ўйлаб топган ким?
Ҳа, ҳаммаси кашф этилди фонийлар учун,
Аммо ўзим тополмадим дардимга чора!

Тагин менга қулоқ тутинг, азмим туфайли
Яратилган ихтиролар ҳайратангиздир.
Сўйлаб берай сизга жуда муҳимларини:
Менга қадар билишмасди малҳам дорини,
Керагича емай-ичмай шу тақлид улар
Қирилишиб кетишарди тиб ёрдамисиз.
Мен ўргатдим дорилардан фойдаланишни,
Шундан кейин барҳам топди барча касаллик.
Тез орада фолбинликнинг йўлларини тикладим:
Таъбир қилдим тушларни ҳам пайгамбарона —
Нима ёлгон, нимадир ҳақ кўрсатиб бердим.
Ифшо қилдим кароматли сўзлар мазмунин,
Иўл белгисини, паррандалар парвозини ҳам,
Қандай ахбор беришларин бахтдан, офатдан,
Уларнинг-да, яшаш тарзини, ишқ ва низосин,
Зиён-заҳмат чекканларнинг ички асрорин,
Жигар ила сафронинг-да хили, рангини
Қурбонликка қайси бири хуш келишин ҳам,
Қурбонликка ҳозирланган ҳайвон сонини
Куйдирганча, оловнинг кўп хосиятларин
Кўз-кўз этиб, одамларни ҳайратга солдим,
Зеро, аввал ҳеч бир кимса кўрмаган эди.
Бинобарин... Ким айтишга журъат этади,

**Менга қадар ер остида яширин ётган
Темир, олтин, кумушларни, рангин мисларни
Одамларнинг фойдасига етказганимни,
У кимдирки мағрурлансин, албатта, ҳеч ким;
Очигини айтсам агар билиб қўйгинки,
Прометейдан ўтган халққа барча санъатлар!**

МЕДЕЯ

Еврипиддан

Эй Коринфнинг қизлари, гар рўпарангизга
Чиққан бўлсам — таъна эшитмоқ учун эмас.
Кўча-кўйда сандирақлаб юргандан кўра
Фақат уйда ўтиришни маъқул кўрганлар
Еки ўзга юртни кўриш майли-истаги учун
Кам дейсизми такаббур деб номдор бўлганлар?
Гавгосиз уй йўқ дегандек бани одамга
Ҳозир гавго ёқмай қолди, ҳар нарсага ҳам
Қўлни силтаб қўймоқдалар. Гўёки бор гап
Одамларга илгаритдан қуёшдай равшан.
Агар киши бизни дилтанг қилмаган бўлса,
Қалбин билмай қилолгаймиз қозилик унга.
Орангизда бегоналар кўндир, эҳтимоқ,
Уларга ён бериш керак, албатта, илло
Раият ҳам хуш кўрмайдур димоғдорларни.
Ўз-ўзини танимоққа имкон тополмай,
Шу тариқа ачинарли ҳолга тушганлар...
Менга келсак, дугоналар, сизсиз ҳам ногоҳ
Балоларга дучор бўлдим, ғамга ёр бўлдим...
Ўлсам дейман — нафас олмоқ азобдир фақат.
Нимагаки молик бўлсам бари-барига
Елғиз эрим сабабчидир. Билсам у киши
Одамларнинг энг тубани — номарди экан.
Ҳа, шу кунда яшаётган одамлар ичра
Топиш мушкул биздек бахтсиз хотин жинсини.

Нархи арзон эмаслармиз эркаклар учун.
Биз тушган ер обод бўлар — хизмат қиламиз.
Гар бордию сотиб олсанг эркак зотини
У сен учун соҳиб эрур, хизматчи эмас.
Унисига қараганда буниси чакки,
Энг муҳими иш тутасан таваккалига.
Таши бирлан ичи бирми — билиб бўлмаса.
Никоҳдан сўнг кетай десанг, ўзингга уят,
Куёвдан-да қутулишнинг чораси йўқдир.
Урф-одати, таомили ёт бўлган жойга
Тушган келин бешак ўлим топгай агарда
Куёв бўлмиш тортолмаса ўз аравасин.
Бошқа билан дон олишса, хиёнат қилса,
Бунга келин қай йўсинда тахаммул этар,
Хиёнаткор эканлигин билса, у билан
Бир ёстиққа бош қўймасди абадул-абад.
Жонга тегса оиласи эркакка не ғам?!
Бошқа ёққа кўз сузганча арқон узарлар.
Биздан эса қўл силтабон, қиё боқмаслар.
Дейдилар-ку бошқа дебон эркак йўригин.
Биз ичкари ожизаси, алар азалдан
Кўча пайдам, ташқарида ризқ-насибаси.
Қўлда найза, шикор дея рўкач қилгайлар.
Ва нимани овлашадур тангрига аён.
Жангу жадал эркак учун... Туггандан кўра
Ёв зарбига қалқон тутиб, дош берган авло.
Ҳа, айтмоқчи, гап хотин-қиз хусусидайди,
Аmmo сизу менинг ҳолим айри-айрича:
Сиз эгасиз шахрингизга, ўз уйингизга.
Дўсту ёрлар юпатишар ғамга ботсангиз.
Мен бўлсам-чи, бегоналар ичра ёлғизмен,
Ҳам қувғинди, ҳам мосуво, ҳам суприндимен.
Ёввойилар орасида — олисда ўсдим.
Бунда менинг на уйим бор ва на-да онам,
Кимсасизман — биродарим, қиблагоҳим йўқ.
Лоақал бир хешим бўлса, келган балога

**Мардонавор тутар эрдим бошимни бешак.
Вале сиздан оз бўлса-да, шафқат сўрайман.
Гар эримдан ўч олмоққа, бир илож топсам,
Сиз аввало сукут сақланг, халақит берманг
Журъатсизмиз, зотан, курашнинг, алалхусус,
Тиғобдори қўрқитади хотин зотини.
Номуссизлик гар илашса, никоҳ ипига
Аёл қалби шу қадарли қонсирагайки,
Тополмайсиз ер юзидан бунақасини!**

ЧОДРА

Виктор Гюгодан

Тунги ибодатни қилдингми, Дездемона?

Шекспир

С И Н Г И Л

Нима бўлди, огалар, сизга?
Ташвишмандсиз дам ўтган сари,
Ва негадир кўзларингизда
Шуълаланар мотам шамлари.
Белбогингиз юлқинди бадар,
Мушт қисилди — излабон чора.
Ханжар тиги ярмига қадар,
Ғилофидан чиқди уч бора.

Т Ў Н Г И Ч О Ғ А

Чодранг бугун кўтарилдим?

С И Н Г И Л

О, мўрчадан қайтаётгандим
Билолмадим биров билдими,
Ҳаво эди ниҳоятда дим.
Огажонлар, тўражонларим,
Чодрадайди ҳаё ва шарм.
Кофирларга иноят қилмай,
Сақлаб келдим ўзимни қанддақ,
Лек кўтардим бир лаҳза билмай,
Тушки маҳал чодрамни андақ,
Ўта туриб мачит ёнидан!

И К К И Н Ч И О Ғ А

Кўз солдими яшилпўш кийган?

С И Н Г И Л

Кўз солгандир, аммо имоси
Чиройимнинг бузмади тахин!
Пичирлаш не? Келмангиз яқин!
Қон тўкишими кўзлар ҳимоси?
Хоҳишига демадим-ку хўп!
Ё кунимни кўрдингизми кўп,
Дариғоким, демасдан бу ёш.

У Ч И Н Ч И О Ғ А

Қон ичинда бу оқшом қуёш!

С И Н Г И Л

Зорим бору йўқ аммо зўрим!
Биқинимда тўрт ханжар, шўрим!
Тизсангизни қучаман... Сиз-чи —
Чодрагинам, оҳ, чодрам маним,
Бекангизни суясангиз-чи!
Бармоғим қон, бўялди таним,
Орзуларим чечакдай кулмас.
Таним ёпди — чодрам-кафаним.

К Е Н Ж А О Ғ А

Буни мангу кўтариб бўлмас! .

ҚҰШИҚ

Шандор Петефидан

Ухламай биғиллар чақалоқ яна,
Кеч тушган палла.
Шунқорин мизғитиш пайтида она
Айтади алла.
Кўнглим ҳам гўдаквор солади уввос,
Ҳасрат туфайли.
Мен қўшиқ бахш этиб, куйлай унга мос,
Ухласин, майли.

БАЙРАМ ТОНГИ

Рабиндранат Тагордан

Мен уйғондим — қадамингга, эй тонг, ҳасанот!
Рух олами асрорига эрк ёзди қанот.
Илк бор кўрдим субҳ чиройин қодир бўлмогин,
Кўкда бундай мўъжизалар содир бўлмогин.
Қуёш чиқди. Гардишларин ясар чоғинда
Чуғурлаша кетди қушлар огоч шоҳинда:
Кумуш жило тўшалгандай кенгликлар аро
Булут худди лоласимон ҳам бағри қаро.
Оғам осмон! Чўнг даъватинг зеҳнимга минар,
Қизғиш булут андаридан мен сари инар.
Дилни нур ва шодликларга этиб лиммо-лим,
У кўнгилдан ман тирногин ол деб қилар им.
Юксал, қуёш! Олға! Ўздан итқитма нари,
Бошла тушда рўй кўрсатган юксаклик сари!
Қизғиш кеманг бағрига ол, руҳимга эрк бер,
Баҳри муҳит кўкида у сен-ла сузай дер.

БАҲОР

Коста Хетагуровдан

Қор эриди... Чор-атроф
Қулф урди сокин-сокин...
Кўклам ўр-қир устига
Ташлади зумрад хокин.
Палак отди экинзор,
Шағиллади сой жарда.
Ложувард дарахтларда.
Япроқ ёзди куртаклар
Ана, олтин капалак...
Бир бола тутмиш уни:
Баҳорга у меҳмон-ку,
Қайтариб бер эркини!

ТУШ

Байрондан

Ялтирабди томчи дийдамда,
Бўлганида рақиб шодумон.
Жон қуши ҳам энг сўнгги дамда
Тирикликка айлабди гумон...

Ким у менинг тепамда йиглаб,
Дастрўмолин ёшга буркаган?
Ким у қабрим мраммарин силаб,
Юзларини тошга суркаган?

О, сенмисан, мунисим она!
Мен бундаман, фалакда руҳим.
Қабрим узра бўлиб девона,
Йиглама кўп, лобар шукуҳим!

Ўлганда ҳам топишмадик биз,
Бир йўлимиз икки бўлинди.
Мен дўзахда, у севимли қиз
Жаннат ичра яшайди энди!

ЕЛКАН

Лермонтовдан

Бўзаради ёлғиз бир елкан
Мовий денгиз тумани ичра.
Не ахтарар ул олис элдан
Қолдирғон не туғишқон юртда?

Долга ўйнар, шамол-наъракор,
Тийр эса огир гичирлар.
Ул истиқбол изламас зинҳор,
Толедан-да қочмагай, ёраб!

Остида мавж урар мовийлик
Тепасида кун нури — зарҳал.
Бўронларда бор каби бийлик,
Ул исёнкор бўронга маҳтал!

БУ ГАП ТЎҒРИ

Мирзо Турсунзодадан

Сенга юз бор айтиб эдим
Ишон эй, ҳур, ғуломнингга,
Бу гап тўғри!
Жон фидо бир саломингга,
Жон фидо бир каломингга,
Бу гап тўғри!
Еза қолдим, муҳр босдим,
Имзом қўйдим бетакаллум
Ҳаётимни, мамотимни
Боғлаб ҳамиша номингга,
Бу гап тўғри!
Қуллар феъли сенга аён,
Агар дунё бўлса зиндон
Кишанларни қилиб гумдон
Айлагайлар катта исён!
Бироқ мен бир шоирманки,
Ҳасрат билан тўлиб тошдим,
На мен сенга яқинлашдим,
На мен сендан узоқлашдим...
Сен йиғласанг мен йиғладим,
Бор-йўқлигим измингда-чун,
Оламшумул хуружлардан
Ўзинг айт-чи, қачон қочдим?
Лафзингда тур, деган эрдинг
Мен ҳам охир вафо қилдим,
Бу гап тўғри!
Бу йўлда мен қалам ушлаб,
Ўз-ўзимга жафо қилдим,

Бу гап тўғри!
Истиғнода турфа эркан
Аҳли ошиқ ибтидоси.
Хусусан мен номинг билан
Ҳозир бир ибтидо қилдим,
Бу гап тўғри!

ЖАФО МАНГА

Залилийдан

Эй дўстлар, ёрим қиладир жабр ила жафо манга,
Бўлур ул Мажнун каби охир ватан саҳро манга.
Мен кезарман кўйида чун қатра-қатра қон ютиб
Бераҳм золим эканмиш, қилмади парво манга.
Телбалаб бу дашт аро кетиб-келарман ёр дебон,
Кўрмасам бир дам юзин зиндон эрур дунё манга.
Мен ётардим ўз ҳушима бир фарогат истабон
Билмадим, қайдан йўлиқди бу ёмон савдо манга.
Найларди лутф айласа ғамдан синиққан кўнглимиз
Ва агар қаҳр айласа ашким бўлар дарё манга.
Моҳитобон юзини ул кўргизиб қилди ситам,
Ҳуснини Юсуф мисоли позанин зебо манга,
Бўйи мушк, анбари — хуш лаъли хандон, писта даҳан,
Тиши дур, тирноқлари чун гавҳари байзо манга.
Сочлари илондек ул кўзлари жаллод эканму
Қошлари ёй, киприги ўқ, гамзаси найзо манга.
Залилий дерки, ишқида жабри ситамдан ўзга
Умримни сарф айладим ҳеч бўлмади пайдо манга.

Сирлар

ДРАМАТИК ДОСТОН

ҚАТНАШУВЧИЛАР:

Мнемосина — Сирлардан воқиф илҳом онаси, хотирот таянчи.

Зевс — Олимп ҳукмдори.

Прометей — Ут ўғриси, маъбуд, одамларнинг валинеъмати.

Ҳермес — Маъбуд, Зевснинг хабарчиси.

Хирон — Боқийликдан воз кечган маъбуд, кентавр.

Ҳеракл — Паҳлавон, халқ қаҳрамони.

Ҳесиона — Прометейнинг хотини, Уммон қизи.

Уммон — Титан, баҳр маъбуди.

Хор етакчиси — Уммон қизлари.

Маъбуд етакчиси — Маъбудларнинг бошлиғи.

Фемида — Адолат маъбудаси, Прометейнинг онаси.

Қавм сардори — Ваҳший скиф сардори.

ЗУЛМАТ

Зевс овози

Коинотда ана шундоқ сукут ҳукмрон;
Бирон жонзот ололмайди қаттиқроқ нафас.
Ҳатто Тартар¹ қаърида ҳам мўйсафид Крон²
Тузукроқ ун чиқаришга қилолмас ҳавас.
Мана шундоқ ҳукмронман; сўнган кундузи...
Ваҳоланки фарзанд бўлиб падар юзига
Қаролмайман... Зеро бунга сабабчи ўзи.
Олимп тахтин ўз вақтида бермади нега?
Ёки менда кучли ақл мавжудмасмиди?
Мавжуд эди... Шунинг учун тахтини олдим,
Чоҳга солдим, кейин роса пушаймон еди,
Шу тариқа ғалабанинг карнайин чалдим!
Олимп мулки боқийларга қароргоҳ бўлди,
Ақли ўткир титанларни ташладим қириб;
Кимлар менга қарши турса, қисмат — оҳ бўлди,
Тадбиркорман, ҳеч бир кимса беролмас фириб.

(Зевс хиргойи қилади)

Юмшоқ кўнгил, кўнгилмас,
Тахтга чиқиш енгилмас.
Чиқолмасанг мабодо
Сенга душман хору хас.
Ажаб? У ким? Чекаётир нолаю фарёд.

¹ Т а р т а р — Ер қаъри, жаҳаннам маъбуди.

² К р о н — Зевснинг отаси.

Югурдагим ҳермесдан бир сўраб кўрай-чи.

Ҳермес! Ҳермес!

(Саҳнада Ҳермес пайдо бўлади. Қоронғилик ичида унга нурдан пойандоғ тўшалади.)

Эшит-чи, ким чекаётир дод?

Ҳ е р м е с *(тинглаб)*

Э, бу ахир Прометей-ку, ётибди нураб.

З е в с о в о з и

Э-ҳа, уми? Дод-фарёди роҳат биз учун!

Додлайверсин; бир сўзимни икки қилмайди.

Ботир бўлиб туюлурми ёки сиз учун?

Ҳ е р м е с

Э, йўқ, шоҳим, кимлигини фақир билмайди,

Десам балки аччигингиз келар... У — ўғри.

З е в с о в о з и

Ҳа, бу тўғри. Тушганмикин Прометей шаштдан,

Бориб кўр-чи, ўшал скиф даштига тўғри.

Аввал гапир унга ҳузур-сафодан, гаштдан...

Баъдаз ўтгин энг асосий масалага, хўш...

Қистовга ол, дўндирасан у ёгин ўзинг.

Токай дегин шаҳаншоҳнинг юраклари бўш,

Дегин қандай хатарларни кўрмоқда кўзинг.

Ҳ е р м е с

Миллиард йил ўтди, ахир гаплашиш қийин,

Кириб кетган у тоғ билан ернинг қаърига!

Зевс овози

Ҳа, айтмоқчи, ер юзига чиқарай кейин...
Оз бўлса-да, шамол тегар унинг бағрига.
Шу чоғда сен гаплашиб ол у билан дадил.

Ҳермес

Айтганингиз бажо бўлмай кутгандан зиёд.

Зевс овози

Ўшанда ҳам чурқ этмасдан турса у адл,
Уни эгиб қўйишга топармиз тадбир.

*(Яна зим-зиё қоронғилик тушади. Дам ўтгандан сўнг
момақалдироқ гулдираб, чақмоқ чақади. Саҳна ёришиб
Ҳермес ва Прометей кўринади.)*

Прометей

Миллиард йилки бош тубанда, оёқ осмонда
Яшаб келдим рутубатга ўпкам олдириб.
Қурт-қумурсқа бадан тугул кездилар қонда
Ҳужайрамнинг катакларин бир-бир ўлдириб.
Лаҳза сайин илон чақди, етмагандай бу,
Оҳим кўкка етди лекин — бера олдим тоб.

Ҳермес

Сен жазога маҳкумсан-да, ҳозир ҳам ёҳу
Оҳ чекасан саволимга бермасанг жавоб.

Прометей

Жабрласин, қўрқадиган жойим йўқ, бор кет!

Ҳ е р м е с

Азоб чекиб яшадинг-ку, ахир шунча йил,
Етмадими шунча жафо?

П р о м е т е й

Зевсинг — сурбет!
Идроки сует, кўнгли эса гафлатга мойил.

Момақалдироқ гулдираб, чақмоқ чақади.

Ҳ е р м е с

Ана, қара, сўзларингни Зевс пайқади!

П р о м е т е й

Жудаям соз! Фавқулодда сезгирми шундоқ?

Ҳ е р м е с

Ўйнашмагин! (*кўкка қараб*)
Қодир Зевс бошин чайқади.

П р о м е т е й

Нима қилса ихтиёри, ҳайиқмам мутлоқ!

Ҳ е р м е с

У-ку, сенга ачинмоқда; бўлгуси жазо
Энг даҳшатли жазо бўлгай, борми хабаринг?

П р о м е т е й

Бу қилмишлар оқибати ўзига сазо!
Мени эгмоқ бўласизлар, гофилсан баринг!

(Момақалди роқ гулдираб, чақмоқ чақади. Сағнага қоронғулик тушиб, яна ёришади. Ҳермес чиқади. Уммонзодалар хори учар аробада пайдо бўлади.)

Хор етакчиси

Битта ипга тиргалдик,
Қодир Зеве туфайли.
Айрим бўлиб бизлар ҳам
Булутларни қувайлик.
Ўсиб-ундик, Прометей,
Ушоқмасмиз тобакай.
Қўшоқнинг орасинда
Бўшоқмасмиз тобакай.
Қўшоқбоши лутфидан
Завол нима, билмаймиз...
Ўз ҳақ-ҳуқуқимиздан
Савол нима, билмаймиз.
Дардга чора излаймиз,
Атроф тўла зинолар...
Агар ҳаёт шу бўлса
Ийқилсин бу бинолар!

Прометей

Эй Уммоннинг фарзандлари, кўринг ҳолимни!
Ер юзига чиқаздилар калака учун!
Кўрмагандим Зеве каби айёр, золимни,
Ўринлатиб қасд олмоқда ишлатиб кучин.
Бу-ку, майли, одамзоднинг аҳволи қалай,
Шундан менга имкон бўлса берингиз хабар.

Хор етакчиси

Одамзоддан ҳоким чиқди, энди бой, малай
Тушунчаси пайдо бўлди, ҳаёт бесамар;

Авлодлари тўлқин-тўлқин келиб турибди,
Уларга сен, почча, бекор оташ берибсан!

Прометей

Ҳаммасига Зевс шоҳид, кўриб турибди...

Хор етакчиси

Шундай бўлса, бекорларга кўкрак керибсан...
Заминга у ташлаб қўйди нифоқ уругин.
Бир-бирига душман одам! Ҳаммаси чўғни
Ўз олдига тортаётир... келгуси бўғин
Аямасдан пайҳон қилар бор ила йўғни!

Прометей

Бу муаззам жиноят-ку, Олимп султони
Ер қаърида ётганимда тутган шундай йўл...
У қанақа ярамасу қандай мўлтони!
То ҳануз қон ҳиди билан анқир ўнгу сўл.

Хор етакчиси

Хунрезликлар равшан эрур бизларга кундай.
Ҳаво нопок, баҳри муҳит суви ҳам нопок.

Момақалди роқ гулдираб, саҳнага яшин тушади. Учқур
отда Уммон киради.

Уммон (Хорга)

Маконингиз сари учиб кетингиз дарҳол.
Ҳаддан ортиқ ҳурфикрлик бизни этар хок.
Малакларга ёритилган мангу истиқбол

Сўзингизни тинглаб, мени жўнатди султон,
Ўғри билан гаплашмангиз хеш бўлсангиз ҳам!¹

Х о р ч и қа ди.

П р о м е т е й

Ҳа, бормисан, халоскорим, куйдирма кўп жон,
Билиб олдим эмас экан ироданг маҳкам.
Жабрдийда Прометейман, ўша-ўшаман,
Ҳол сўрмадинг миллиард йил ичида бир бор...

У м м о н

Гаплашамиз, мана ҳозир отдан тушаман...

П р о м е т е й

Ваъдаларинг катта эди, қилмайсан ҳам ор,
Тулкивой-ей... Кетавергин келган йўлингга.
Буюк сирни очмагайман, кутганинг бўлмас.

У м м о н

Кўп саркашлик қилаверма, кел, мени тингла,
Кимки оёқ тирайверса иқболи кулмас.
Ўшал сир деб шунча жабру жафолар кўрдинг,
Ўшал сир деб оқибатда бўлганча бўлдинг.
Етар энди буюк сирни, кел, Зевсга оч,
Айш-ишратда иннайкейин яшайверасан.
Ҳесиона сочиқ билан сенга тутар жом,
Гар хоҳласанг гулзорлардан гунча терасан.

¹ Хеш бўлсангиз ҳам — Уммон қизлари Прометейга қариндош бўлади.

Прометей

Чандан ўинга боққунимча кўн йиллар ўтди,
Лоақал бир ҳол сўрмади Ҳеснона ҳам!

У м м о н

Билсанг агар қодир Зевс шундай йўл тутди.

Прометей

Йўлига гов қўйилдимми?

У м м о н

Балли!

Прометей *(кўкка қараб)*

Муттаҳам!

(момақалди роқ гулди раб, чақмоқ чақади.)

У, Ҳорҳона Медуза¹нинг иши чамаси!
Зевс унга буюрган-да, падар лаънати!
Остин-устин бўлиб кетмиш ҳамма-ҳаммаси
Кундан-кунга кўрк очибон султон санъати.
Ҳа, Ҳорҳона Медузалар нигоҳлари-ла,
Рафиқамни қаттиқ тошга айлантирганлар.

Келинчак либосида Ҳеснона киради.

Ҳеснона

Яшамоққа қўймадилар ўз ёрим ила,

¹ Ҳорҳона—Медуза—Уч опа-сингил Ҳорхоналарнинг бири. Унинг нигоҳи тушган жонзот тошга айланган.

Инс-жинсларни бизга кўпдан шайлантирганлар.
Энди, менга руҳ бердилар, тош қотган эдим,
Телбаларча иш тутсам мен айбситма мени.
Ихтиёрим ўзимдамас!
Эҳ... (бошини чангаллайди) нима дедим,
Айбситма жоду ўраб, чирмаса сени.
Ҳозир сени эркалайман, қўл етмаса ҳам
Баданингда латиф қўлни ҳис этасан сен.
Мана бўса...

Ҳ е с и о н а юз, қўл ва оёқ ҳаракати билан шаҳвоний
ҳирсни қўзғайди.

Прометей

О, қандай соз! Лаззат мужассам!
Бўсаларинг мунча ширин... аспирингман мен.

Ҳ е с и о н а

Жоним... ўша сирни сақлаб нетасап, ахир
Иккиланмай айтиб юбор Зевсга барин!

Прометей

Йўқол! Жўна! Менга энди ширинлик — таҳир!

У м м о н

Ким сенчалик хўрлай билар севикли ёрин,
Ундай дема...

Прометей (секин)

Бошқаришар онгни сездирмай!
Вале улар менга таъсир ўтказса нетгум?

Бўлса ҳамки орамизда масофа, ҳай-ҳай...
Бошим қизиб кетаётир бамисоли хум,
Қутқар мени Мнемосина — илҳом онаси,
Қатъиятим сақла, пинҳон сирни очмайин.
Зевсдан ўч олажакман келса хонаси,
Ҳиссиётим қўзгадилар, кўнглим юшаминш....

Мнемосина овози

Хотиржам бўл! Тушкунликка тушма, Прометей!
Зевс сенинг саботингни эга олмайди.
Уч Мойра бор¹— маъбудалар юқорида, ҳей,
Ҳаммасига гувоҳдирлар, қутқу солмайди.

Прометей

Яхшиямки Уч Мойра бор, бўлмаса султон
Одамзодни ўз-ўзига қирдирармиди?
Ҳар лаҳзада талвасада бўлар эди жон.
Бор ҳаётим таҳликалар ичида эди...

Зевс овози

Хотирангга, эс-ҳушингга ҳукмим ўтмайди,
Вале сенга беражакман энг қийин сазо,
Шундай сазо бераманки, ҳеч ким кутмайди,
Мана ҳозир...

Прометей

Бу сазодан яхшидир жазо!

Ҳесиона дабдурустдан Уммоннинг олдига келиб,
либосини еча бошлайди. Қарня Уммон йигитлик
завқини туяди.

¹ Уч Мойра — Уч опа-сингил қисмат маъбудалари. Топқирлик борасида Зевсдан устун юридилар.

Тўтха! Зевс, ўша сирни сенга айтаман,
Кўзларимга кўринмасин фақат буларинг.

Зевс овози

Бағоят соз! «Ошиқлар»га юз тутар чаман,
Ўша ерда қовушурлар, даргоҳ унда кенг.
Қани, жўпанг, шармандалар!

У м м о н ва Ҳ е с и о н а қўл ушлашиб чиқадилар.

Гапир энди, хўш?

Прометей

Хотирамдан кўтарилди, ҳаҳ, нима эди?

Зевс овози

Лақиллатма! Азобингга энди азоб қўш,
Зевс билан ким ўйнашди — охир панд еди.

(Саҳнага баҳайбат бургут учиб келади-да. Кишанга
қўнади).

Жигаришгни чўқиб бургут қон ичади, ҳа,
Одамларга ўт бахш этган Прометей ўгри!
Қутқармайди сени фоний одамлар сира!
Азобланиб жаҳаннамга тушасан тўгри.

Прометей

(уни бургут чўқийди)

А! Вой!..

Зевс овози

Ана! Таъзирингни бердими, қалай?

Прометей

Эвоҳ! Ў! Ў! Ҳермесмасман, озод маъбудман!
Азоб чексам чекавергум, бўлгум йўқ малай.
Енавергум чарс-чурс этиб, ўт ичра ўтман!

Зевс овози

Ўт эмиш-а! Билиб қўйки, мана шу бургут
Ҳар кун келиб жигарингни чўқиб ичар қон.
Яранг битгач, яралайди! Шуни эсда тут,
Кеча-кундуз қиймалайди, бермайди омон.
Мен шунақа мутлақ кучман; истаган эдим —
Ҳесиона — хотининг ҳам ишлатди санъат;
Миясига буйруқ бердим, асир эт, дедим,
Лаззатландинг, асир бўлдинг...

Прометей *(кўкка қараб)*

Сенга минг лаънат!!!

(Момақалди роқ гулдираб, чақмоқ чақади. Бургут
Прометейнинг жигарини чўқийди).

А! А! А! А!

Эй, ҳаёти мангу маъбудлар!
Қаердасиз? Маъбуд тортар маъбуддан азоб!
Камайдими ё Олимпда лолагун ўтлар,
Нима учун чурқ этмайсиз, бермайсиз жавоб?
Эй, Адолат маъбудаси Фемида — энам!
Қулогингга чалинмасми ўғлинг фиғони?
Индамайсан — демак, лолсан, чўчийсан сен ҳам,

Индамайсан — огриса ҳам ўғлингнинг жони...
Ана одам болалари келаётир, ҳа,
У қанақа қабиладир, сардори бошда.

(Ўқ, ёй, пичоқ билан қурулланган овчилар қавми
киради.)

Қ а в м с а р д о р и (қабиладошларига)

Тўхтанг, бунда (Прометей ва бургутга қараб)
Икки махлуқ — овимиз, ана!
Назар солинг, бири чўқир, бири бардошда.
(Прометейга) Эй, сен кимсан?
Этилгансан нега занжирбанд?

Прометей

Прометейман... Сизларга ўт бахш этган маъбуд.

Қ а в м с а р д о р и

Танимадик, тикилсак-да, биз сенга ҳарчанд
Эслолмадик? Қачон бизга берган эдинг ўт?

Прометей

Биласизми сизлар бобокалонингизни?!
Ер юзида ҳаёт қурган дастлабки авлод...

Қ а в м с а р д о р и (қабиладошларига)

Тайёрланинг, иккисин ҳам этамиз барбод!
Ўт берганмиш...
Ўқни отинг! Шайланинг дарров!

(Бургут учиб кетади. Жигаридан лахта-лахта қон
оқаётган Прометей баданига ўқлар ёғилади.)

Прометей

Меҳр бериб, топганим йўқ меҳрибон, эвоҳ!
Жигаримга бирон малҳам, қўйса-чи биров.
Э, йўқ, бутун ҳодисалар равшан-ку менга;
Шундай бўлди, шундай бўлар ва бўлаётир.
Зевс иши — айлантирмоқ ёлгонни чинга!
Шошмай турсин халқ ичидан чиқар бир ботир
Ундан кейин ўтмай қолар ҳукми бутунлай.
У ботирнинг кимлигини айтмайман — бу сир.
Айтсам, Зевс уни йўлдан уриб қўяди.
Ҳеч нарсадан воқиф эмасми бу нодон қавм,
Фикри ёди — кўнгиш ёзиш, шикор қилишда!
Қурсоқ гамин ейишади, ҳолбуки оч ит
Ярамадан келган овга! Бунга билмас шоҳ!

Қ а в м с а р д о р и (*қабилadoшларига*)

Ландавурлар! Учиб кетди лаққа гўшт — бургут,
Нима қилдик (*Прометейга ишора қилиб*),
Бунинки пай турган-битгани!

З е в с о в о з и (*гулдирак овоз-ла*)

О, Прометей! Одамзодга берган эдинг ўт,
Бандиликдан сени халос этдимиз, қани?!

(Момақалдироқ кетма-кет гулдираб, чақмоқ чақади.
Қ а в м қўрқиб, гужанак бўлиб олади.)

Фонийлар-ку¹, билишмайди меҳрни улар!
Қирайми, айт, ҳаммасини чақмоғим билан?

Прометей

Ҳукминг билан
Сехрланган қавм-ку булар!

¹ Фонийлар — ўлимга маҳкум кишилар.

Зевс овози

Сирни гапир, ўйнашпасан ахир ким билан?

Прометей

Умид қилма, барибир мен очмайман сирни.

Зевс овози

Йўқса, осий, феълингдан кўр, қўйиб бераман
Тилка-тилка қилсин сени очиққан гуруҳ.

(Момақалди роқ тинади. Қавм қаддини кўтаради.)

Қавм сардори (ўз аҳлига)

Шафқат қилди ҳаммамизга Ер-кўк тангриси,
Тўхтаб қолди гулдирақлар...

Прометей

Билинглар, бу руҳ!

Қавм сардори

Ургатмагин, эй, тузоқда қолган лаҳм эт,
Очиққанмиз, ундан кўра бирон нима бер.

Прометей

Келинг, сеҳр болалари, келинг, бетма-бет
Гаплашайлик, шоҳид бўлсин Само ила Ер.

Қавм сардори

Буни, турган-битгани — пай, жигарин олиб
Чўгга тутсак яхшигина кабоб бўлади. *

Ерни кавланг, ўтни ёқинг, шох-шабба солиб,
Дейдилар-ку ажал етса, паймон тўлади.

(Қавм одамларидан бир қисми шох-шабба йиғишга
тутинадилар, бир қисми эса занжирбанд Прометей
турган қояга тирмашадилар.)

Зевс овози

Қиё боққин! Кутмагандим улардан буни.

Қавм сардори (*ўз-ўзига*)

Яна ўша товуш келди...

Прометей (*кўкка қараб*)

Кутмовдим мен ҳам!

Қавм сардори (*Прометейга ишора қилиб*)

Алп келбатли манави, руҳ деганди уни.
Наҳотки бу бизлар учун Сир-асрор мубҳам.

(*тизза чўкиб, кўкка қўлларини ёзади*)

Тинч қўйингиз бизни энди руҳи яздонлар,
Кундан-кунга келаверсин овимиз барор.
Қорнимизни юшоқ этга тўйдирган онлар
Қурбонликлар қилмоқликка қиламиз қарор.
Сизга томон йўллағаймиз буқа сонини,
Давра қуриб рақс этамиз, чиқамамиз ис.
Овимизни тахт қилгунча олманг ёнини,
Бизни тамом маҳв айламинч очлик отлиқ ҳис.

(Қавм сардори туради. Қавм унинг ипораси билан ўз ишига машғул бўлади. Прометейга чирмашган бир овчи унинг жигарини кесиб тубандагиларга узатиб туради.)

Прометей (*кўкка қараб*)

Ҳим! Ҳим! Ҳим! Ҳим!
Одамзодга ўзим берган ўт —
Жигаримни куйдиришга ярайди ҳозир!
О, Адолат маъбудаси! Кел, қўлимдан тут,
Ҳар қанақа қилмишларга ўзингсан нозир!
Атроф жимжит... Мени яна яккалашибди...
Ҳеч ким менга кўмак бермас, қўлимдан тутмас.
Нетай, найлай, андалибим зогга дўнибди,
Зогга дўнса, дўнаверсин у менга чўтмас,
Зогга дўнса, дўнаверсин.

(Саҳнада жизганак ҳиди анқийди. Қавм сардори ўз аҳли билан тамадди қилишга тутинади. Шу ғурсатда кентавр Хирон ва паҳлавон Ҳеракл ўқёйи билан киради.)

Ҳеракл (*Хиронга*)

Ана, қара. Прометей, у — рўпарамизда,
Юзларидан ранжу заҳмат асари аён.
Ваҳший Скиф қабиласи¹ худди шу кезде
Тамаддига киришибди, бамисли Тифон².

Прометей

Ҳа, тановул қилишмоқда... Менинг жигарим
Уларга ризқ!

Хирон

Наҳотки шу рост?

¹ Скиф қабила си — Еввойи қавм.

² Тифон — Улкан махлуқ.

Ҳеракл

Ҳа, ўзинг қара,
Кўкси пора! Ваҳшийларда на қилсин шарм.
Қара, аъзо-баданлари — ҳаммаси яра.
Уқ отишган...

Қавм сардори

Сизлар кимсиз? Бу ердан жўнанг!

Хирон

Агар билсанг сенга ҳисоб бермаймиз зинҳор.

(Хирон олдинги икки оёғини кўтариб, қавм сардорига ташланади, уни беҳол қилади. Ҳеракл ваҳший овчиларни гоҳ битта-битта, гоҳ жуфт-жуфтлаб улоқтириб юборади.)

Прометей

Қўяверинг эгим есин, кўксим ёришсин,
Бечоралар очиқишган гап қилмайди кор.

Учар аробада Фемида қўлида қилич билан киради.

Онаизор! Келдингизми охир мен томон.

Фемида

Бўлмасам-чи, бўталоғим, гаминг куйдирди,
Энди озод этиласан, Уч Мойра шу он
Шуур билан Зевсни ҳам жондан тўйдирди.
Ёрлақади сени улар, энди озодсан.
Асқотади Ҳефсот¹ берган мана бу қилич,
Мумдай кессин кишанларни.

¹ Ҳефсот — темирчи маъбуд, у ҳам Прометейга қариндош.

(қилични Ҳераклга беради)

**Ҳеракл, ол сен,
Занжирларни қиймалагил аямасдан ҳеч!**

«Ҳеракл занжирбанд Прометейнинг бандларини
чошиб-узиб ташлайди. Прометей кишанлардан
бўшалади. Шу пайт бургут учиб келади. Ҳеракл
уни ўқ-ёй билан уриб йиқитади.)

Прометей

Нимага у келди экан? Жигар қолмади!

Фемида

Сезяпсанми, бағринг ичра ўсмоқда жигар!

Прометей

Золим Зеве не кунларни бошга солмади.

Хирон

**Банди бўлиб турар эдинг, Ҳеракл агар
Овга чиқиб дабдурустдан отмаса мени.
Ўқ отдию илк бор сездим огриқ нелигин,
Шундан кейин боқийликдан воз кечдим, сени —
Озод этиш мумкин экан.**

Прометей

Шунақа дегин.

Фемида

Уч Мойралар шарт бойлашган: бирон боқий зот

Боқийликдан воз кечса гар — хурлик сари йўл
Очиларкан. Алқиссаким, одамтақлид от
Ўқ зарбидан жабрланиб сенга берди қўл.

Прометей

Яхшиликлар қайтарурман яхшилигига,
Умри яна касб этади боқийлик буткул,
Кавказ тоғи ажиб ҳаёт гулига эга,
Димогига ҳиди тегса, тагин боқий ул.

Хирон

Иўқ, Прометей, истамайман боқий ҳаётни!
Жонга тегди ҳар нарсани кўриш, ҳис қилиш!
Яхши ном ҳам, ёмон ном ҳам керакмас менга.

Ҳеракл

Улим хавфин ҳис этмоқлик жуда яхши иш!

Фемида

Биз томонга келаётир маъбудлар, ана,
Зевсдан-да, ҳайиқмасдан дадил, басавлат.

Прометей

Олимп тахти инқирозга учради яна,
Ўз-ўзини оқлолмасдан қолди бу давлат!

Бир тўда маъбудлар киришади.

Маъбуд етакчиси

Қутлагани келдик сени, азиз Прометей!

Кўр эканмиз, кўзларимиз энди очилди.
Ҳаёт — шомлик; ҳам шуурсиз, нимасини дей,
Зевс бизни гафлат аро бемеҳр қилди!

Прометей

Кўраяпсиз кишандан мен буткул фориғман,
Бундан буён қолгани йўқ Зевсда қудрат!
Энди озод Прометейман; юзи ёруғман,
Узоқ давр Зевсни мен этиб келдим рад.
Уран даври¹ ўзга эди билсангиз агар.
Фаровонлик, тўкин-сочин унга хос эди.
Крон тахтга чиқиб олгач, зўрлик ила Зар
Жаннатмакон ўлкамизни хароба этди!
Едда борми Уран ҳукм юритган даврон?
У минбардан нутқ сўзласа олқиншлардингиз.
Тахтга чиққач, қоралади Урanni Крон
Қарсак уриб ҳайқирдингиз ўшанда ҳам сиз!
Ундан кейин ота тахтин ағдарди Зевс,
Унга ҳам кўп ҳайрихоҳлик билдирдингизлар!
Айтинг менга, борми сизда адолат ҳисси;
Ким чиқса ҳам тахтга уни маъқуллайсизлар!
Балли Хирон — кентаврга, мустақил экан.
У мени деб ҳайиқмади, чиқди йўлимга.
Ўлимга тез юз тутаркан адолат деган,
Энди у ҳам одамлардек маҳкум ўлимга.
Сизлар каби бўларди-ку, у ҳам жим юрса,
Ёрлиқлардан, рутбалардан у маҳрум энди.
Ёрлиқлари бир пул экан у ўйлаб кўрса,
Фикрлари шу тариқа бир жойда тишди.
Ёрлиқлардан устун турар маъбуд фарзанди,
Ҳақсизликни писанд қилмай яшаш — сафосиз?
Тайёрланган имтиёзлар оёққа банди,
Ўз-ўзини тушовлаган дунё — вафосиз.

¹ Уран даври — Само титани, Олимпда биринчи ҳукмдор.

Билмайсизки, лақиллатар Зевс сизларни,
Сугормасдан олиб келар сувга обориб.
Риё билан улгайтирди ўғил-қизларни.
Топтатди у эзгуликни тупроққа қориб.
Эслаб кўринг, у не қилди кекса авлодни.
Улар энди жаҳаннамда — Тартар қаърида.
Ҳоким қилди руҳингизга соҳир ҳаётни!
Кун кўрасиз Фемидадан анча нарида.
Билмасангиз билиб қўйинг, Зевс — доғули!
Ҳар қадамда ишлатар у тап тортмай фприб.
Огзин юмар кимки унга зид ишлар тутса
Барчасига мансаб бериб, ёрлиқлар бериб!

М а ъ б у д е т а к ч и с и

Ҳамма айб бизда эмас, Прометей, иним,
Ақлимизни ўғирлаган буида жоду бор.
Соз ҳаёт деб бизлар ахир билмаймиз тиним,
Тиринамиз, ўзимизда эмас ихтиёр!
Зарур чоғда Зевс маҳсуе одамлари-ла,
Онгимизни бошқаради узоқда туриб!
Кулдирсалар, биз куламиз хушнудлик ила,
Инглатсалар, йинглагаймиз қаҳқаҳа уриб!

Ф е м и д а

Ҳа, шунақа, бедодликлар борлиги тайин;
Кимни қушга айлантирган, кимни маймунга!
Хароб этди мамлакатни у борган сайин,
Кўп гапирдим, насиҳат кор қилмади унга!

Ҳ е р а к л

Биласизми — жоду ичра бутун мамлакат!
Телбахона тўлиб кетган, Эллада — зиндон!

Ф е м и д а

Ҳефсот берган қилич билан ушбу фалокат
Ва ноҳаҳлик аста-секин бўлгуси гумдон!

Прометей

Ҳа, Фемида — онаизор, лекин Ҳеракл
Шу қилични ташласа гар уч марта сирмаб
Ўз аслига қайтар яна Идрок ва Ақл
Ҳамда Меҳр уйғонгуси кўнгиллар юмшаб.
Ошкор бўлсин ҳаммангизга яна битта сир:
Қиличингни силта уч бор Ҳеракл, қани!

(Ҳеракл қилични ҳавода уч марта силтантиради.
Қоя тўдаланиб турган одамга, чўзилиб ётган қавм
аҳли бўриларга айланади. Маъбудлар юзида табассум
ўйнайди, улар бир-бирларига меҳр билан боқадилар.
Бўрилар саҳнадан писибгина чиқиб кетадилар.)

Ф е м и д а (Прометейга)

Болагинам! Яқинроқ кел, Ҳесионани
Қучмоқчийди ўз отаси — Уммон хилватда.
Йўл қўймадик бунга асло, Уч Мойралар, ҳа,
Мадад берди. Адо бўлди Зеве даврони!
Юр мен билан Уч Мойралар сари борамиз
Ва қурамиз эркин авлод салтанатини!

(Прометей учар аробага тушади. Маъбудалар она-
болани олқишлаб қоладилар.)

Парда

...ea

Осмон бирам мусаффоки,
Сингиб кетиш — матлаб эрур.
Сени маҳкам қучай токи
Давом этсин оний ҳузур.

Муаттар ҳид бахш этгувчи
Гулларингдан узавергум.
Пайкалингда бўлиб сувчи,
Кезавергум, сузавергум.

Ҳаёт ширин лаълинг билан
Қараб турма, ўзинг ҳам ўп.
Кўтармагин бошни баланд,
Бўйсунининг қандоғам хўп!

МУНДАРИЖА

*Сатрларда замон нафаси. П. Шермухамедов	3
Шеърлар	13
«Фаввора» китобидан (1974)	
«Ел эсади, ҳавода ҳам...»	13
Қиш	13
«Ул қанотсиз...»	14
Фаввора	14
Келади	15
Пушкин боғи	15
Кўклам манзараси	16
Шуми, дилбар	17
Эҳ, йўқ экан қайғуси	17
Икки хил кайфият	18
«Бирор кимса...»	18
Ёр-ёр	19
Ўтинч	19
Кетма, севгилим	20
Узилган чечаклар	21
Ёмғир	21
Уқтириш	22
Тун манзараси	22
Чашма ва тош	23
Онамга	23
«Ўтмишдан эртақлар»ни ўқиб	24

Фурқат	24
Билмам	26
Жаҳон қизи	27

«Мовий осмон» китобидан (1977)

«Қараб турсам азим дарё...»	34
Умидли дунё	34
Дўстлик ҳақида	35
Уйғониш	35
«Ўтган кунлар»ни варақлаганда	36
Сен кимсан	37
Чақириқ	38
Ойдин кеча	39
Йўлда	39
Фронддан сўнгги мактуб	40
«Баҳорда гуркираб, авж олган...»	41
Қўмсаш	41
Узун қишлар йўқ	42
Форобий ҳақида икки шеър	43
Япроқ истаги	45
Бир кўкат тўғрисида	45
Эдип шоҳнинг қисмати	46
Шекспирни ўқиб	47
Атала (<i>ҳажв</i>)	48
Бахтиёр ман-ман	49
Севгингни айт	50
Манманлик	50
Тоғда	51
Сархушман бугун	52
Мовий осмон қўшиғи	53

«Замин кўрки» китобидан (1979)

Ирмоқлар	59
Акси садо	60

Изланиш	61
«Бу кўнгил мулкида...»	62
Гулидан тақай десам	63
Мутойиба	63
Баҳор ҳазили	64
Чилдирма ва икки чилдирмакаш	65
Фироқ ҳақида	65
Ҳижрон	66
Ўтрор харобаларида	66
Саҳрода	67
Нодирабегим армони	67
Эътироз	68
Занжи	70
Мактуб	70
«Осмонга мушт...»	71

«Толбаргак» китобидан (1980)

Ватандошга	72
Толбаргак	73
Пирпирак	74
Ҳикоят	75

«Кўнглим кабутари» китобидан (1982)

Она қолди кулбада якто	78
Танбурим	79
Узилиш	80
Ҳали шундайми	81
Сабоқ	81
Эй, қора кўзим-кўзим	82
Балиқ ови	83
Ўғлимга насиҳат	84
Кел, маҳбубам	85
Алёр	86
Хайр дема	86

Васл истаб	87
Кел, ўргангин	88
Йўқ-йўқ	88
Америкалик шоир хитоби	89
Устоз билан суҳбат	90

«Сирлар китобидан» (1985)

Тинчлик бўлса бас	94
Иссиққўл манзараси	94
Кўлдаги гўзаллик	95
Кутиш	96
Парвоз	97
Отган тошинг	97
Қўшиқ	98
Мерос	99
Бир кун қайтаман	99
Аваз монологи	101
Пабло Нерудага	102

Болаларга

Жаноб Президентга	104
Баргизуб	104
Пазанда	105
Ўхшатиб чизолмадим	105
Хўрозча	106
Чумчуқ	106
Ёзнинг қуши	107
Панд	108

Янги шеърлар

*Байронга жавоб	111
*Мажнунтоллар	111
*Ошиқ ҳасрати	112

*Шахмат ўйини	112
*Хиросима ҳасрати	114
*«Сўзлашайлик сен билан...»	116
*Гул ва булбул	117
*«Тиңчинг сира йўқ...»	117
*Қатъият	118
*«Чин дўсти кўз юмаётганда...»	119
*Қўш рубой	119
*Тўртликлар	119
*Фардлар	120

Таржималардан намуналар

«Занжирбанд Прометей (<i>Эсхилдан</i>)	121
Медея (<i>Еврипиддан</i>)	124
Чодра (<i>В. Гюгодан</i>)	127
Қўшиқ (<i>Ш. Петефидан</i>)	129
Байрам тонги (<i>Тагордан</i>)	130
Баҳор (<i>К. Хетагуровдан</i>)	131
Туш (<i>Байрондан</i>)	132
Елкаш (<i>Лермонтовдан</i>)	133
Бу гап тўғри (<i>М. Турсунзодадан</i>)	134
Жафо менга (<i>Залилийдан</i>)	136
СИРЛАР (<i>Драматик достон</i>)	137
*«Осмон бирам мусаффоки...»	161

*© Гафур Ғулум номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1987 й.

На узбекском языке

АСКАР ҚАСЫМОВ

ОДНАЖДЫ ВЕРНУСЬ

Стихи, переводы, драматическая
поэма

Редактор **Р. Абдурашидов**

Рассом **Ш. Булгаков**

Расмлар редактори **А. Мамажонов**

Техн. редактор **М. Мирражабов**

Корректор **С. Тохирова**

ИБ № 3217

Босмахонага берилди 16. 10. 86. Босишга рухсат этилди 24. 04 87.
Р 14554 Формати 70x90^{1/32}. Босмахона қўғози № 2. Янги оддий
гарнитура. Юқори босма. Шартли босма л 6,14. Шартли кр.—
оттиск 6,14. Нашр л 6,23. Тиражи 10000. Буюртма № 1973/720
Баҳоси 1 с. Шартнома № 151—86

Ғафур Ғулум номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти. 700129.
Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

Ўзбекистон ССР Нашриёт, полиграфия ва китоб савдоси ишлари
Давлат комитети «Матбуот» полиграфия ишлаб чиқариш бирлаш-
масининг Бош қорхонасида теришиб, 3-босмахонасида бо-
силди. Тошкент, Юнусобод массиви, Муродов кўчаси, 1.

Қосимов А.

Бир кун қайтаман: Шеърлар, таржималар, драматик дoston.— Т.: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1987.—168 б.

Инсон умри беиз кечмайди, меъмордан қаср, бастакордан кўш, шоирдан сўз қолади. Марҳум шоир Асқар Қосимовнинг «Бир кун қайтаман» тўплами унинг вафотидан кейин эълон қилинаётган биринчи китобидир. Мазкур китобга шоирнинг эълон қилинмай қолган шеърлари билан бир қаторда «Фаввора», «Мовий осмон», «Замин кўрки», «Толбаргак», «Кўнглим кабутари», «Сирлар» каби қатор тўпламларидаги энг сара шеърлари ва «Сирлар» драматик достони киритилди.

Қосимов А. Однажды вернусь: Стихи, переводы, драматическая поэма.

83.3(2У)